

**ZABICI I ZMARLI Z RAN W WALKACH O LWÓW
WE WRZEŚNIU 1939 ROKU
Osoby odnotowane w Liber mortuorum
lwowskiej parafii pw. św. Marii Magdaleny**

Karol Kubicki

Walki w obronie Lwowa w trakcie kampanii wrześniowej 1939 roku przyniosły liczne ofiary, zarówno w szeregach żołnierzy Wojska Polskiego, jak i wśród ludności cywilnej. Najwięcej osób poniosło śmierć w wyniku nalotów bombowych i ostrzału artyleryjskiego miasta przez Niemców. Chociaż bezpośrednie walki o stolicę Małopolski Wschodniej rozpoczęły się dopiero 12 września, pierwsze ofiary niemieckiej agresji straciły życie we Lwowie już pierwszego dnia wojny, kiedy to bomby spadły na lotnisko w Skniłowie oraz w rejonie Dworca Głównego, ulic Gródeckiej i Focha. W wyniku dwóch nalotów tylko 1 września miało zginąć od kilkudziesięciu do nawet 300 osób¹. „Ulicą Gródecką jechała

¹ W. Szetelnicki (*Arcybiskup-wygnaniec Eugeniusz Baziak metropolita lwowski*, Kraków 1989, s. 60) podaje liczbę około 300 ofiar; K. Wiącek, *Wspomnienia*, [w:] *Wspomnienia harcerzy – uczestników obrony Lwowa we wrześniu 1939 roku*, oprac. J. Wojtycza, Kraków 2002, s. 124; W. Włodarkiewicz, *Obrona Lwowa 1939*, Warszawa 1996, s. 19; idem, *Lwów 1939*, Warszawa 2003, s. 38-39; P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły na Łyczakowie*, „Cracovia Leopoldis” 2004, nr 4, s. 10, przypis 13; idem, *Lwowskie szpitale we wrześniu 1939 roku*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2012, nr 139, s. 181-182 („zginęło około 200 osób”); *Nie publikowany fragment dziennika generała Langnera*, oprac. W. Włodarkiewicz, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1996, nr 3, s. 181: „1 IX godz. 11.00 nalot 3 eskadr na Lwów. Bombardowanie lotniska i rejonu Dworca Głównego. Straty na lotnisku: 4 zabitych i kilku rannych (...). Rejon Dworzec Główny, aleja Focha i ul. Gródecka, około 180 osób cywilnych zabitych i rannych. Zniszczono 3 bloki mieszkalne i przychodnię lekarską (większość zabitych)”; S. Laskownicki (*Szpada, bagnety, lancet. Moje wspomnienia*, Kraków 1979, s. 228) wspomina o „osiemdziesięciu ciężko rannych odłamkami bomb lotniczych”, przywiezionych do szpitala tylko z lwowskiego lotniska; por.: *Kronika 2350 dni wojny i okupacji Lwowa 1 IX 1939 – 5 II 1946*,

[...] platforma konna, a na niej stos trupów. [...] W śródmieściu nic jeszcze nie wiadano o spustoszeniu, jakiego dokonało pierwsze bombardowanie niemieckie w okolicy dworca PKP i kościoła św. Elżbiety”².

„Bombardowania Lwowa przeprowadzano do 18 września, nawet po kilka razy na dobę”³. „Naloty lotnicze na miasto były właściwie prawie ciągłe. Zaczynały się rano, koło godziny 8, trwały falami kilka godzin, potem krótka przerwa i po południu ponownie, do wieczora. Bombardowane było stale całe miasto i było dużo ofiar wśród ludności cywilnej”⁴. „Codziennie rano zjawia się nad miastem samolot rozpoznawczy i krąży nad nim na dużej wysokości. Jest on zwiastunem nowego nalotu. Po pewnym czasie już słychać huk motorów i bombowce zrzucają swój ładunek. Przylatują ze Słowacji przynajmniej dwa razy dziennie. [...] We wszystkich częściach miasta od krańca po kraniec dymią rumowiska zawalonych domów. Całe miasto, wszystkie jego części są bombardowane, a niektóre punkty ze szczególną pasją”⁵. Według wyliczeń naocznego świadka ogółem lotnictwo niemieckie wykonało 54 naloty na miasto⁶, które spo-

oprac. G. Mazur, J. Skwara, J. Węgierski, Katowice 2007, s. 36: „Samoloty niemieckie dokonały nalotu na Lwów [1 września] o godz. 11.30. Zrzucano bomby w następujących punktach miasta: a) na al. Focha bomba zabiła 3 osoby i 1 raniła, b) na jezdni al. Focha jedna bomba zabiła 3 osoby, rannych 10, c) kilka bomb uszkodziło parowozownię kolejową i dwa tory obok niej, 1 osoba ranna, d) na ul. Wiarusów 16 zrzucano jedną bombę, 2 osoby zginęły, e) na Lewandówce obok głównego dworca kolejowego zniszczony został przez kilka bomb (jedna bomba nie eksplodowała) magazyn Banku Przemysłowego, 1 osoba ranna, f) na skrzyżowaniu ul. Króla Leszczyńskiego i ul. Krótkiej zniszczono trzy domy, około 40 osób zabitych i rannych, g) dodatkowo na ul. Krótkiej dalsze dwie bomby zabiły i raniły kilka osób. Blisko 60 bomb (każda od 100 do 300 kg) zrzucano na lotnisko, domy na ul. Tokarzewskiego 50, 52, 60, 62, 84, 89, 93, 95, ul. Pierackiego 8, ul. Głowackiego oraz Cmentarz Łyczakowski. Ogółem w wyniku nalotów pierwszego dnia wojny zginęły 83 osoby i było około 100 rannych”; *Obrona Lwowa 1939*, t. 1, *Dokumenty 1-16 września*, red. A. Wesołowski Warszawa 2018, s. 127-135, 137, 139 („straty we Lwowie z dn. 1 IX br. wynoszą ogółem 83 zabitych i 206 rannych”), 146-148, 162; zob.: S. Haduch, *W służbie Eskulapa*, Warszawa 1985, s. 42-43; T. Kielanowski, *Prawie cały wiek dwudziesty. Wspomnienia lekarza*, Gdańsk 1987, s. 113; W. Szolginia, *Dom pod żelaznym lwem*, Warszawa 1989, s. 316; S. Pempel, *Pod znakiem Lwa i Syreny*, Warszawa 1989, s. 24-25; V. Holubko, *L'viv i l'viv'iany u 1939 rotsi: pershi voyenni budni*, „Ukraina” 2012, wyp. 21, s. 232; B. Patlewicz, R. Tomczyk, *Cmentarz Janowski we Lwowie. Polskie dziedzictwo narodowe*, t. 1, Szczecin 2017, s. 298, 419-420.

² S. Tereszkievicz, *Wspomnienia dowódcy I plutonu zwiadowczego Kompanii Harcerskiej Obrony Lwowa we wrześniu 1939 roku*, [w:] *Wspomnienia harcerzy...*, s. 33-34.

³ D. Markowski, T. Zachara, *Miasto wierne do końca... Bitwa o Lwów we wrześniu 1939 r. oraz mogiły i upamiętnienia poległych żołnierzy WP*, „Przeszłość i Pamięć” 2014, nr 43-44, s. 98. W. Włodarkiewicz (*Lwów 1939*, s. 173, przypis 10) oraz P. Naleźniak (*Lwowskie szpitale...*, s. 182) podają, że naloty trwały do 20 września.

⁴ T. Ceypek, *Lwów w czasach trudnych. Notatki naocznego świadka*, Kraków-Katowice 2015, s. 12.

⁵ K. Ryś, *Obrona Lwowa w roku 1939*, Rzeszów 1991 (reprint wydania: Palestyna 1943), s. 34.

⁶ T. Ceypek, *op. cit.*, s. 14; P. Naleźniak, *Lwowskie szpitale...*, s. 182; B. Patlewicz, R. Tomczyk, *op. cit.*, s. 298. Liczbę tę należy raczej odnosić do ogłaszanych alarmów lotniczych,

wodowały liczne ofiary wśród ludności cywilnej. „Na ulicach i w ogrodzie Jezuitskim leżą trupy koni w przerażających pozycjach, leżą zwłoki ludzi”⁷. „Nocą usuwano gruzy z ulic i chowano zwłoki zabitych. Dużo było rannych”⁸.

Od 13 września, kiedy oddziały Wehrmachtu podeszły pod Lwów, oprócz bezpośrednich walk na przedmieściach rozpoczął się dodatkowo ostrzał artyleryjski miasta, także nocny⁹, w wyniku którego każdego dnia ginęli nie tylko żołnierze i obrońcy, lecz również cywilni mieszkańcy oraz uciekinierzy z centralnej i zachodniej Polski. „Nocę były początkowo spokojne, aż do chwili, kiedy Niemcy, 13 września podeszli pod Lwów i zaczęli ostrzeliwać miasto artylerią, nękając, przez całą dobę”¹⁰. „Artyleria niemiecka poza normalnym wspieraniem walki bije systematycznie po mieście. Każdej nocy rzuca szereg nawał, a następnie przechodzi na ogień nękający. Co minuta jeden strzał. To czekanie

aczkolwiek nie wszystkie naloty były poprzedzane alarmem, zob. J. Dabulewicz-Rutkowska, *Poezja, proza i dramat. Pamiętnik nastolatki. Lwów 1939-1941*, Wrocław 1999, s. 19-20. 2 września: „Dalsze naloty niemieckie na Lwów rano i po południu”. 3 września: „Dalsze bombardowanie dworca i obiektów fabrycznych we Lwowie; szkody w obiektach duże, wśród cywilnych i wojska małe”. 4 września: „Każdego dnia [we Lwowie] kilka alarmów lotniczych [...]. Przez radio co pewien czas pada zapowiedź: Hallo! Hallo! Tutaj ośrodek lotniczy Lwów. Alarm lotniczy trwa!” 5 września: „Noc. Około godz. 1 alarm, który trwał trzy kwadranse [...]. Godz. 6.30 alarm lotniczy, który trwał do godz. 8.30. W dwadzieścia minut potem drugi alarm. Przed południem trzeci [...]. Alarmów w ciągu dnia było – zdaje mi się – pięć!”. 6 września: „Dzisiaj nie było [we Lwowie] w ogóle alarmów lotniczych”. 7 września: „Dzisiaj [we Lwowie] były cztery alarmy, ok. godz. 11-tej był nalot licznych samolotów – prawdopodobnie 20 zrzuciło bomby zapalające na Wielką Sygniówkę, ul. Winnicką i Kleparów. Samoloty bombardowały silnie lotnisko w Skniłowie”. 9 września: „nieprzyjacieli rzucał bomby zapalające. Było kilka pożarów – podobno osiem [...]. Jeden z alarmów trwał od 12 do 15.30, a za chwilę rozpoczął się następny, który trwał prawie do godz. 18-tej. W wyniku nalotów dworce kolejowe zostały unieruchomione”. 11 września: „Dzisiaj gwałtowne naloty [na Lwów] trwały cały dzień. Nieprzyjaciel atakował koszarę 40 p.p. i Urząd Wojewódzki. Jedną z bomb zburzyła kamienicę tuż obok gmachu Województwa”. *Kronika 2350 dni...*, s. 37-40, 42.

⁷ A. Fabiańska, *Mój pamiętnik z pierwszego roku wojny we Lwowie (1939-1940)*, Kraków 1996, s. 20.

⁸ T. Ceypek, *op. cit.*, s. 13.

⁹ W. Włodarkiewicz, *Obrona Lwowa...*, s. 50, 54, 56; idem, *Lwów 1939...*, s. 89, 92, 95. 13 września: „Na Lwów spadło w nocy 100 pocisków artylerii ciężkiej”. 14 września: „W nocy (a raczej nad ranem) [we Lwowie] gwałtowna kanonada [...]. Po południu koło godziny 15-tej gwałtowne ostrzeliwanie miasta [...]. Kilkanaście samolotów nieprzyjacielskich leci nad miastem [...]. Bombardowanie miasta trwało do wieczora. [...] Niemcy ostrzeliwali Lwów ogniem ciężkiej artylerii i bombardowali ok. godz. 15-tej”. 17 września: „We Lwowie bomba lotnicza trafiła w plebanie kościoła Matki Boskiej Królowej Polski na Zniesieniu; zginęło 3 księży Saletynów i kilka innych osób, które schroniły się w piwnicy”. 18 września: „Wieczorem, około godz. 20 ciężka artyleria nieprzyjacielska silnie ostrzeliwała miasto. [...] W nocy Lwów był ostrzeliwany ogniem nękającym, duże straty poniosła ludność cywilna”. 21 września: „W nocy miasto było silnie ostrzeliwane”. 22 września: „Noc była spokojna. Teraz przed południem około godz. 10 kilkakrotnie odezwała się artyleria niemiecka”. *Kronika 2350 dni...*, s. 44-45, 48, 51, 56, 58.

¹⁰ T. Ceypek, *op. cit.*, s. 13.

na nowy pocisk jest bardzo nieprzyjemne i denerwujące. Wiadomo, że za chwilę przyjdzie, ale gdzie uderzy, do którego wpadnie pokoju, może właśnie tutaj...”¹¹.

Liczba śmiertelnych ofiar wzrastała także na skutek pogarszających się warunków pracy funkcjonujących w mieście szpitali: przepełnienie sal, problemy z zaopatrzeniem w środki medyczne, braki kadrowe, głównie w personelu chirurgicznym. Dodatkowo uszkodzenia infrastruktury miejskiej (odcięcie dostaw wody, gazu i prądu) oraz coraz gorsza sytuacja aprowizacyjna, potęgowana przez przeludnienie miasta uchodźcami, utrudniały niesienie skutecznej pomocy rannym¹². Tragiczne skutki bombardowań i ostrzału artyleryjskiego znalazły odzwierciedlenie w bogatej literaturze wspomnieniowej tego okresu¹³.

Trudno oszacować po stronie polskiej ogólną liczbę ofiar wrześniowych walk o Lwów. O ile w przypadku strat osobowych żołnierzy Wojska Polskiego w publikacjach pojawiają się przybliżone dane (około 4 tys. zabitych i rannych, z czego w bezpośrednich walkach o miasto zginęło około 1 tys.¹⁴), o tyle ofiary wśród ludności cywilnej określane są jedynie jako „duże”, „liczne” czy „ogromne”, liczone w „setkach dziennie”¹⁵. Podpułkownik Kazimierz Rzyński, szef sztabu Dowództwa Grupy Obrony Lwowa, w swoich wspomnieniach, wydanych jeszcze w czasie II wojny światowej pod pseudonimem Kazimierz Ryś odnotowuje, że „straty dzienne określano na 300 osób ludności cywilnej”¹⁶. Za-

¹¹ K. Ryś, *op. cit.*, s. 35.

¹² Zob.: S. Laskownicki, *op. cit.*, s. 228; M. Garlicki, *Z medycyną od Lwowa do Warszawy*, Warszawa 1996, s. 72-75; A. Fabiańska, *op. cit.*, s. 18; W. Ossowska, *Przeżyłam... Lwów-Warszawa 1939-1946*, Kraków 2009, s. 18-21; T. Ceypek, *op. cit.*, s. 12; P. Naleźniak, *Lwowskie szpitale...*, s. 183-186.

¹³ Zob. niżej Bibliografia, Wspomnienia i relacje. Większość tekstów o charakterze wspomnieniowym w emocjonalnych słowach opisuje bezwzględność niemieckich nalotów, również na obiekty cywilne – warto w tym kontekście zwrócić uwagę na relację (K. Wątorski, *Wspomnienia*, Warszawa 2016, s. 204): „Pierwsze bomby spadły we Lwowie na lotnisko i dworzec kolejowy, w następnych dniach sporadycznie [podkreślenie – KK] bombardowano także dzielnice mieszkaniowe”.

¹⁴ G. Hryciuk, *Polacy we Lwowie 1939-1944. Życie codzienne*, Warszawa 2000, s. 15; *Kronika 2350 dni...*, s. 53; R. Dalecki, *Armia „Karpaty” w wojnie 1939 roku*, Rzeszów 2020, s. 369; E. Pawłowski, *Wstęp*, [w:] *Księga pochowanych żołnierzy polskich poległych w II wojnie światowej*, t. 1, *Żołnierze września A-M*, red. E. Pawłowski, Pruszków 1993, s. 35; por. wykaz strat Grupy Obrony Lwowa za okres 13-18 września: 37 zabitych, 254 rannych, 335 chorych. *Obrona Lwowa 1939*, t. 2, *Dokumenty 17-22 września*, red. A. Wesołowski, Warszawa 2018, s. 88; por. *ibidem*, s. 130. D. Markowski, T. Zachara (*op. cit.*, s. 120) podaje liczbę ponad 3 tys. polskich żołnierzy poległych w bitwie o Lwów i na jego przedpolach. Rozbieżności wynikają przede wszystkim z trudności jednoznacznego wytyczenia granic pomiędzy terenem walk w obrębie miasta a walkami w tzw. rejonie Lwowa, do którego niektórzy historycy zaliczają m.in. także bitwę w lasach janowskich.

¹⁵ *Ibidem*, s. 119-120; F. Ciszewski, *Moje wspomnienia z obrony Lwowa we wrześniu 1939 roku*, „Głosy Podolan” 1994, nr 7, s. 13; G. Hryciuk, *op. cit.*, s. 15; [M. Szczepańska], *Zapiski siostry Marii (1939-1947)*, Łomianki [2011], s. 16.

¹⁶ K. Ryś, *op. cit.*, s. 35.

pis ten wydaje się zgodnie interpretowany w opracowaniach historycznych jako liczba ofiar śmiertelnych¹⁷. Jeśli przyjąć, że szacunek ten odnosi się tylko do dni, w których oprócz bombardowań miasto było atakowane także przez artylerię niemiecką¹⁸, przelicznik ten daje liczbę ponad 2 tys. ofiar. Doliczyć należałoby straty poniesione w pierwszych dwunastu dniach nalotów, kiedy to tylko 1 września zginąć miało około 200 osób¹⁹. Przyjmując zatem te szacunki za miarodajne dla średniej dobowej liczby ofiar (po 200 osób w czasie samych nalotów od 1 do 12 września i po 300 osób w czasie nalotów i ostrzału artyleryjskiego miasta między 13 a 20 września), uzyskujemy wielkość rzędu około 4-5 tys. cywilnych ofiar trzytygodniowych walk o Lwów. Szacunki te jednak należy traktować bardzo ostrożnie, gdyż opierają się na pojedynczych wspomnieniach czy informacjach zasłyszanych, a nie osobiście zweryfikowanych przez ich autorów, ponadto nie zawsze pod pojęciem ofiar musiały kryć się ofiary śmiertelne, ale także i ranni.

Prezentowany poniżej wykaz śmiertelnych ofiar wrześniowych walk, sporządzony w jednej z dwóch największych pod względem liczby mieszkańców lwowskich parafii, w zestawieniu z powyższymi szacunkami uderza znikomą wręcz ich liczbą. Nawet pamiętając, że w wielonarodowym i wieloreligijnym Lwowie ofiary obrządku rzymskokatolickiego stanowiły jedynie część, aczkolwiek najliczniejszą²⁰, wszystkich zabitych w czasie obrony miasta, to tak niska statystyka odnotowanych zgonów w jednej z głównych parafii zdaje się wskazywać na dwie przesłanki, mianowicie: że wiele pochówków musiało odbywać się w oblężonym Lwowie bez rejestracji w obrębie parafii zamieszkania (na co wskazuje stosunkowo wysoki odsetek pochówków N.N.) oraz, co ważniejsze, że rzeczywista statystyka zgonów znacznie odbiegała od zaprezentowanych powyżej szacunków, a tym samym liczba 4-5 tys. ofiar śmiertelnych wśród ludności cywilnej może być wartością mocno zawyżoną.

Cennych danych dostarczają badania dr. Pawła Naleźniaka, według ustaleń którego od 1 do 30 września 1939 roku pochowano na cmentarzu Łyczakowskim

¹⁷ K. Liszewski, *Wojna polsko-sowiecka 1939*, Londyn 1988, s. 157; P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 6, 10, przypis 13; idem, *Lwowskie szpitale...*, s. 183; R. Dalecki, *op. cit.*, s. 369.

¹⁸ K. Rzyński informację o liczbie dziennych strat wśród mieszkańców Lwowa poprzedza zdaniem: „Od tych bomb i od tych pocisków miasto bardzo cierpi. Straty dzienne określano na 300 osób ludności cywilnej”. K. Ryś, *op. cit.*, s. 35; zob.: *Kronika 2350 dni...*, s. 53; R. Dalecki, *op. cit.*, s. 369.

¹⁹ Zob. przypis 1.

²⁰ W 1931 roku Polacy stanowili 63,5% ludności 312-tysięcznego Lwowa, następnie byli Żydzi (24,1%) i Ukraińcy (11,3%) na trzecim miejscu. W. Włodarkiewicz, *Obrona Lwowa...*, s. 7; por. G. Siudut, *Pochodzenie wyznaniowo-narodowościowe ludności Małopolski Wschodniej i Lwowa wedle spisu ludności z 1931 roku*, [w:] Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura. *Studia z dziejów Lwowa*, t. 2, red. H. Żaliński, K. Karolczak, Kraków 1998, s. 267: Polacy 50,7%, Żydzi 31,9%, Ukraińcy 11,1%.

738 osób, które straciły życie w wyniku walk o Lwów. Liczba ta obejmowała zarówno cywilów i wojskowych poległych w obronie miasta, ofiary nalotów i innych działań wojennych, jak i zmarłych w lwowskich szpitalach w wyniku odniesionych ran²¹. Z liczby tej 416 osób zginęło lub zmarło pomiędzy 12 a 30 września, a zatem w okresie samych bombardowań miasta (1-11 września) pochowano na Łyczakowie 322 osoby.

Cmentarz Łyczakowski był jedną z dwóch głównych nekropolii przedwojennego Lwowa, ale to właśnie na nim odbywała się większość pochówków w okresie wrześniowych walk. Ofiary bombardowań były początkowo chowane również na cmentarzu Janowskim (w okresie 1-12 września pochowano tam około 100 osób²²), jednak ze względu na usytuowanie w zachodniej części Lwowa, od 12 września znalazł się on w strefie bezpośrednich walk z podchodzącymi pod miasto wojskami niemieckimi²³, co uniemożliwiło dalsze korzystanie z tej nekropolii (po 12 września odbywały się wyłącznie pojedyncze pochówki). Dopiero po 22 września zaczęto ponownie na cmentarzu Janowskim regularne pogrzeby²⁴, w tym także ofiar wojny, ekshumowanych z prowizorycznych miejsc pochówku w mieście.

Oczywiście pogrzeby odbywały się także na sąsiadującym z cmentarzem Janowskim cmentarzu żydowskim, na mniejszych nekropoliach tzw. Wielkiego Lwowa (m.in. Kleparów, Zamarstynów, Hołosko, Zboiska – głównie pochówki poległych żołnierzy) oraz na zaimprovizowanych cmentarzach, powstających już w trakcie walk o miasto, przede wszystkim przy szpitalach wojennych (w ogrodzie Politechniki przy ul. Sapiehy czy w ogrodzie Bractwa Strzeleckiego

²¹ P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 5. W rzeczywistości liczba pochowanych na Łyczakowie we wrześniu 1939 roku była większa. Opracowany przez P. Naleźniaka wykaz nie obejmuje wszystkich ofiar wrześniowych walk pochowanych na cmentarzu Łyczakowskim w okresie 12-30 września, co ujawnia prezentowany poniżej aneks (zob. np.: wpis 183/1939, Bialikiewicz Karol; wpis 195/1939, Chrystowski Roman czy wpis 196/1939, Zawadzki Leopold). D. Markowski, T. Zachara (*op. cit.*, s. 123) podają, że we wrześniu i październiku 1939 roku na cmentarzu Łyczakowskim pochowano co najmniej 750 ofiar wojny. Osobną kwestią pozostaje liczba pochówków na tzw. polu 83 cmentarza Łyczakowskiego. Zob. B. Patlewicz, R. Tomczyk, *op. cit.*, s. 300.

²² Np. 3 września na cmentarzu Janowskim odbyło się 28 pogrzebów, 4 września – 17 pogrzebów, 5 września – 14 pogrzebów, 12 września – 6 pogrzebów, przy czym łączna liczba około 100 pochówków odnosi się do wszystkich pogrzebów – nie tylko ofiar nalotów, ale także osób zmarłych śmiercią naturalną. Zob.: *ibidem*, s. 300, 420; Archiwum Rady Miasta we Lwowie (dalej: ARML), sygn. 429/1/6, Księga rejestracji pochowanych cmentarza Janowskiego, t. III, 1928-1940 (dane udostępnione dzięki uprzejmości dr. P. Naleźniaka).

²³ „Znajdowaliśmy się na cmentarzu Janowskim, który był ostrzeliwany przez artylerię. Widziałem jak szczątki zwłok wylatywały w powietrze po wybuchu granatu artyleryjskiego”. S. Wilk, [Wspomnienia], [w:] *Wspomnienia harcerzy...*, s. 107; zob.: P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 10, przypis 12; B. Patlewicz, R. Tomczyk, *op. cit.*, s. 298-299.

²⁴ *Ibidem*, s. 300, 420-421.

przy ul. Kurkowej). Na tych dwóch ostatnich cmentarzach przyszpitalnych łącznie pochowano 174 osoby²⁵, w zdecydowanej większości wojskowych. Wreszcie zabitych grzebano w prowizorycznych miejscach pochówku, zlokalizowanych w ogrodach, parkach czy podwórzach. Niemniej łączna liczba cywilnych ofiar pochowanych poza cmentarzem Łyczakowskim nie przewyższała z pewnością liczby pochowanych na tej nekropolii we wrześniu 1939 roku. Potwierdzałoby to wniosek, że ogólna liczba śmiertelnych ofiar walk o Lwów wśród ludności cywilnej nie przekraczała 2 tys., a więc była co najmniej dwa razy niższa od szacunków wynikających ze średniej dobowej liczby ofiar 200-300 osób, zaniżając ją do co najwyżej 100 ofiar dziennie.

Warto przytoczyć w tym kontekście relację prasową z 16 września 1939 roku, a więc przeszło po dwóch tygodniach od rozpoczęcia nalotów i w połowie bezpośrednich zmagañ z wrogiem na przedmieściach Lwowa:

od pierwszej chwili napadu niemieckiego na Polskę, Lwów znalazł się od razu pod ostrzałem bomb nieprzyjacielskich, którymi Niemcy atakowali ludność cywilną. Straty wśród niej są oczywiście nieobliczalne, i kto wie, czy kiedykolwiek da się całkiem ściśle ustalić liczbę ofiar wśród cywilnych, którzy, jak żołnierze na posterunku, padają pod pociskami bombowymi. Na podstawie prowizorycznych jednak obliczeń ofiary wśród ludności cywilnej we Lwowie sięgają w tej chwili co najmniej około 600 osób, w większości kobiet i dzieci²⁶.

Jeśli więc do 16 września śmierć poniosło około 600 osób, trudno przypuszczać, by w ciągu kilku kolejnych, ostatnich dni walk o miasto wzrost liczby ofiar drastycznie przyspieszył, nawet jeśli dzień 16 września określany był jak „najcięższy dla Lwowa”, a na samym tylko cmentarzu Łyczakowskim tego dnia pochowano aż 108 osób²⁷. Oczywiście liczba 600 ofiar jest również wynikiem, jak zaznaczono, „prowizorycznych obliczeń”, niemniej zakładając nawet stosunkowo szeroki margines błędu, nie sposób nie zauważyć ostrej rozbieżności z szacunkami opartymi na śmiertelności rzędu 200-300 ofiar dziennie.

Z pewnością zatem u źródeł tych statystyk leżała ogólna liczba poszkodowanych wskutek działań wojennych, a więc nie tylko zabitych i zmarłych z powodu obrażeń, lecz także rannych, i to zapewne w różnym stopniu. Po zakończeniu walk we wszystkich lwowskich szpitalach przebywało około 5 tys.

²⁵ P. Naleźniak, *Lwowskie szpitale...*, Aneks I; K. Kubicki, *Funkcjonowanie szpitali wojennych we Lwowie w trakcie kampanii wrześniowej 1939 roku*, Aneks I i 2 (artykuł w przygotowaniu).

²⁶ *Jak żyje ludność cywilna Lwowa?*, „Dziennik Polski” 1939, nr 255 z 16 IX, s. 2; V. Holubko, *op. cit.*, s. 240.

²⁷ P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 6; idem, *Lwowskie szpitale...*, s. 183.

rannych i chorych, zarówno żołnierzy, jak i cywilów²⁸. Poza tym na wykreowanie obrazu tak wysokich dziennych statystyk zgonów wpływ mogły mieć konkretne, tragiczne pod względem liczby ofiar wydarzenia (np. 1 września bomba lotnicza trafiła w tramwaj na ul. Gródeckiej, w wyniku czego zginęło kilkadziesiąt osób²⁹, a 14 września w schronie kamienicy przy ul. Piłsudskiego około 100 ludzi miało śmiertelnie zatruć się gazem³⁰), które następnie wywoływały wrażenie powszechności czy codzienności tak masowej śmierci.

Odrębnym zagadnieniem, oprócz weryfikacji liczby ofiar działań wojennych we Lwowie, jest problem odtworzenia ich danych personalnych. Spośród 416 pochowanych na cmentarzu Łyczakowskim w okresie 12-30 września 1939 roku jedynie 193 osoby mają przynajmniej częściowo ustalone personalia³¹. Stąd wyznaniowe księgi zmarłych (*liber mortuorum*) są podstawowym, oprócz ksiąg cmentarnych (księga rejestracji pochowanych), źródłem do odtworzenia nie tylko skali strat ludnościowych, lecz nade wszystko danych osobowych ofiar wrześniowych walk o Lwów.

Parafia pw. św. Marii Magdaleny była jedną z siedemnastu parafii rzymskokatolickich (nie licząc parafii wojskowej i kapelanii przyszpitalnych), wchodzących w skład dekanatu Lwów Miasto. Swoim zasięgiem obejmowała południowo-zachodnią część Lwowa, a więc teren bezpośrednich działań wojennych we wrześniu 1939 roku. Obok parafii pw. św. Elżbiety była największą z lwowskich parafii, liczącą w przededniu wybuchu wojny 18 tys. wiernych³². Ba-

²⁸ G. Hryciuk, *op. cit.*, s. 18.

²⁹ S. Pempel, *op. cit.*, s. 25; S. Tereszkievicz, *op. cit.*, s. 33; P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 10, przypis 13; idem, *Lwowskie szpitale...*, s. 182; B. Patlewicz, R. Tomczyk, *op. cit.*, s. 419, przypis 532; zob. B. Mękarska-Kozłowska, *Burza nad Lwowem. Reportaż z lat wojennych 1939-1945 we Lwowie. Kартki z pamiętnika*, Lublin 2000, s. 263: „bomby spadły na Gródecką, 70 osób zginęło. Po tygodniu jeszcze odgrzebywali żywych i umarłych”. A. Majewski (*Wojna, ludzie i medycyna*, Lublin 1977, s. 16-18) wspomina o licznych ofiarach zbombardowanego 1 września pociągu osobowego na Dworcu Głównym.

³⁰ Wydarzenie to jest różnie datowane, rozbieżne są także szacunki liczby ofiar, zob.: *Obrona Lwowa 1939*, t. 1, s. 293; S. Bizuń, *Historia krzyżemznaczona. Wspomnienia z życia Kościoła katolickiego na Ziemi Lwowskiej 1939-1945*, oprac. J. Wołczański, Lublin 1994, s. 42; J. Zarębski, *Wspomnienia wrześniowe 1939 roku*, [w:] *Wspomnienia harcerzy...*, s. 129; P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 10, przypis 13; idem, *Lwowskie szpitale...*, s. 182; B. Patlewicz, R. Tomczyk, *op. cit.*, s. 419, przypis 532. J. Augustyn-Puziewicz (*Lwów. Wspomnienie lat wojennych*, t. 2, Wrocław 1999, s. 9-10) podaje liczbę 150 trumien; M. Szczepańska (*op. cit.*, s. 15) wspomina o 60 trumnach; M. Zakrzewski (*Wieża. Ze wspomnień I Lwowskiej Drużyny Harcerskiej*, [w:] *Wspomnienia harcerzy...*, s. 152) podaje liczbę 300 (!) ofiar: „widziałem te ofiary zwiezione przed cmentarz, złożone na stos i przykryte jedynie brezentem”; por.: *Kronika 2350 dni...*, s. 45: „najstraszniejszy widok przedstawia gmach PKO – pierwszy blok. Olbrzymia kamienica czteropiętrowa zwalona bombą lotniczą do połowy. Jakby nożem odciął – ruiny i gruz. Dotychczas wydobyto dwadzieścia kilka trupów”.

³¹ P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 5.

³² *Schematismus archidioecesis Leopoliensis ritus latini MCMXXXIX*, Leopoli 1939, s. 23.

rokowy kościół pw. św. Marii Magdaleny usytuowany przy ul. Leona Sapiehy 10 należał do jednej z najpopularniejszych świątyń Lwowa, do którego chętnie uczęszczała część intelektualnej elity miasta. Od kwietnia 1939 roku funkcję proboszcza parafii pełnił ks. Włodzimierz Cieński, którego współpracownikami byli: ks. Józef Kłos, wikariusz parafii od 1928 roku; ks. Jan Gustkowicz, mianowany wikariuszem w 1935 roku i ks. Piotr Rybicki, pełniący funkcję wikariusza od 1937 roku³³.

Księgi metrykalne, w tym *liber mortuorum*, kancelaria parafialna sporządzała w dwóch egzemplarzach (unikat i duplikat). Unikat księgi pozostawał w parafii, duplikat zaś (określny także mianem kopii) docelowo przeznaczony był dla archiwum kurialnego. Wpis sporządzany był najpierw w brulionie (rap-tularzu, brudnopisie), następnie wpisywano zgon do unikat, a w dalszej kolejności przepisywano unikat, tworząc duplikat księgi.

Prezentowana edycja powstała na podstawie duplikatu (sygn. CXXIX-50, *Liber mortuorum* 1933, 1939-1943³⁴) i brulionu (sygn. CXXIX-53, *Liber mortuorum* 1939-1942) Księgi zgonów parafii pw. św. Marii Magdaleny we Lwowie, zachowanych w zasobie Archiwum im. abp. E. Baziaka w Krakowie, w zespole Ksiąg metrykalnych. Unikat Księgi zgonów pozostał we Lwowie – do 2019 roku znajdował się w gestii Wydziału Państwowej Rejestracji Aktów Stanu Cywilnego we Lwowie (Відділ державної реєстрації актів цивільного стану м. Львів), obecnie przechowywany jest w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie (Центральний державний історичний архів України у м. Львові), zespół Konsystorz metropolitalny obrządku łacińskiego we Lwowie, sygn.: f. 618, op. 2, spr. 3269.

³³ *Ibidem*; S. Bizuń, *op. cit.*, s. 73, 80, 95, 107; I. Tokarczuk, „Kochałem tych ludzi całym sercem i oddaniem”. *Wspomnienia z lat 1918-1976*, oprac. J. Wołczański, Lwów–Kraków 2014, s. 100-101; M. Leszczyński, *Księga diecezjalni ekspatrianci archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego. Słownik biograficzny*, Warszawa 2020, s. 121, 259, 681; W. Cieński, *Z dziejów polskiego duszpasterstwa wojskowego w Związku Radzieckim 1941-1942. Wspomnienia*, oprac. J. Wołczański, Lwów–Kraków 2014, s. 15-17; R. Dzwonkowski, *Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS 1939-1988*, Lublin 2003, s. 170-171; K. Karolczak, *Cieński lwowskie ślady...*, [w:] *Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura. Studia z dziejów Lwowa*, t. 5, Ludzie Lwowa, red. K. Karolczak, Kraków 2005, s. 222; *Eksterminacja narodu polskiego i Kościoła rzymskokatolickiego przez ukraińskich nacjonalistów w Małopolsce Wschodniej w latach 1939-1945. Materiały źródłowe*, cz. 2, oprac. J. Wołczański, Kraków 2006, s. 102, przypis 422; B. Szewedo, *Kapelani wojskowi na drogach ku niepodległości. Sto biogramów na stulecie Biskupstwa Polowego w Polsce*, Warszawa 2019, s. 72; K. Kubik, A. Zwoliński, *Kapłani lwowscy z Raciborska: ks. Jan Gustkowicz (1906-1993), ks. Stanisław Gustkowicz (1916-1944)*, Kraków–Raciborsko 2016, s. 49-53; M. Sajkiewicz-Szymoniak, *Ks. pralat Józef Kłos (1899-1978) – kapłan archidiecezji lwowskiej, proboszcz parafii w Cieszanowie*, [w:] *Ze Lwowa do Lubaczowa. W 60. rocznicę przeniesienia stolicy arcybiskupów lwowskich do Lubaczowa*, red. S. Makara, B. Woch, J. Mazur, Lubaczów 2008, s. 243-244.

³⁴ Jednostka składa się z czterech poszytów, obejmujących lata: 1933, 1939, 1940-1942 i 1943.

Duplikat Liber mortuorum za rok 1939 stanowią podwójne, luźne, dwustronne karty formularza księgi zgonów³⁵, z paginowanymi stronami o wymiarach 25 cm x 40 cm, uzupełnione czarnym atramentem, ręką ks. P. Rybickiego. Stan zachowania kart jest bardzo dobry. Czas przepisania duplikatu trudno precyzyjnie określić, z pewnością powstał nie wcześniej niż w 1941 roku³⁶. Edycja zawiera wybrane wpisy zgonów z 1939 roku, a także pojedyncze wpisy dokonane w 1940 roku z duplikatu księgi zgonów za lata 1940-1942, stanowiącego zszyte, nieoprawione formularze *liber mortuorum*³⁷, o wymiarze paginowanych kart 26 cm x 42 cm. Wpisy objęte edycją czynione były czarnym atramentem, niezidentyfikowaną ręką³⁸. Stan zachowania poszytu jest dobry.

Brulion natomiast ma formę szytej, oprawionej księgi, o wymiarach 15,5 cm x 31 cm. Zawiera wpisy sporządzone na liniowanych, nienumerowanych kartach, różnymi atramentami i rękami, wśród których można wyróżnić pięć charakterów pisma. Cztery zidentyfikowano jako pismo ks. W. Cieńskiego, ks. J. Kłosa, ks. J. Gustkowicza i ks. P. Rybickiego³⁹. Stan zachowania księgi można określić jako dobry. Edycją objęto wybrane wpisy, dokonane w latach 1939-1941. Warto zwrócić uwagę, że notacja z brulionu, sporządzana na bieżąco (także w trakcie wrześnieowych walk), choć w teorii stanowiła pierwowzór późniejszego wpisu w księdze zmarłych, zawierała niekiedy dodatkowe, nieuwzględnione w unikacie i duplikacie informacje. Poza tym zachowany brulion jest tym cenniejszym źródłem, że na ogół jako brudnopis nie podlegał archiwizowaniu, wpisy zaś – czynione w nim „na gorąco”, stanowią pierwszy zapis faktu i okoliczności zgonu, wcześniejszy od notacji unikat.

W odczytaniu nazwisk i imion oraz dat śmierci posiłkowano się także Indexem księgi zmarłych (sygn. CXXIX-49, Index mortuorum 1931-1946) parafii pw. św. Marii Magdaleny we Lwowie, również z zasobu krakowskiego

³⁵ Formularz zawiera następujące rubryki: *N[ume]rus positionis; Anno 1939. Mensis et dies: Mortis, Sepulturae; Numerus domus; Nomen, cognomen et conditio mortui; Religio: Catholica, Aut alia; Sexus: Mascu[us], Femina[a]; Dies Vitae; Morbus et Qualitas Mortis; ADNOTATIO.*

³⁶ Wskazuje na to wpis zgonu Zofii Świątkowskiej (zmarła 16 września 1939 roku), który został odnotowany w brulionie w sierpniu 1941 roku, w duplikacie zaś wpisany jest jako kolejny zgon z września 1939 roku pod nr. 243/1939.

³⁷ Formularz zawiera następujące rubryki: *Numerus positionis; 1940. Data Mortis, Sepulti; N[ume]rus Domus; Nomen, cognomen et conditio mortui; Religio; Sexus: Mascu[us], Femina; Aetas; Morbus.*

³⁸ Tym samym charakterem pisma czynione były wszystkie wpisy w tym poszytku do czerwca 1941 roku, a także w poszytach za rok 1933 i 1943. Od lipca 1941 do grudnia 1942 roku wpisy kontynuowane były ręką ks. P. Rybickiego.

³⁹ Piąty charakter pisma jest tożsamy z wpisami w duplikacie za okres styczeń 1940 – czerwiec 1941 oraz za rok 1933 i 1943; pismo to występuje również w innych księgach metrykalnych parafii pw. św. Marii Magdaleny, co najmniej od końca lat dwudziestych, być może zatem jest to ręką osoby zatrudnionej w kancelarii parafialnej.

Archiwum im. abp. E. Baziaka. Na potrzeby edycji przyjęto na określenie wykorzystanych trzech jednostek archiwalnych nazwy: duplikat, brulion i indeks.

Za podstawę edycji przyjęto wpis w duplikacie, wersję wpisu z brulionu zaś uwzględniano wyłącznie, jeśli zawierała dodatkowe bądź odmienne informacje. Dane uzupełniające, ujęte tylko w brulionie, zaznaczono kursywą w tekście głównym, wersje alternatywne zaś pochodzące z brulionu – kursywą w przypisach. W przypadku różnic z zapisem w indeksie za każdym razem podano źródło oboczności w przypisie.

Poszczególne wpisy, zarówno w brulionie, jak i w duplikacie, były czynione generalnie w języku łacińskim, z częściowo polskimi adnotacjami. Jednocześnie nie wszystkie rubryki duplikatu były uzupełniane, a część danych podawana była w formie opisowej. Oprócz tego w poszczególnych wpisach pojawiają się informacje nieujęte nazwami rubryk, jak choćby nazwisko kapłana sprawującego pogrzeb czy adnotacje dotyczące okoliczności śmierci. Dlatego też w edycji źródła przyjęto ujednolicony szablon prezentacji danych⁴⁰, tłumacząc wszystkie wpisy na język polski. Jedyną przyczyną zgonu (*morbis et qualitas mortis*), jako kluczowy wyznacznik doboru edytowanych wpisów, podana została w oryginalnym brzmieniu, a jej tłumaczenie na język polski w nawiasie []. W edycji nie uwzględniono rubryk określających płeć i wyznanie zmarłego (we wszystkich prezentowanych wpisach zaznaczono *religio catholica*). Ewidentne błędy literowe (np. *occidus* zamiast *occisus*, *vulnera schopetariae* zamiast *vulnera scolopetaria*) poprawiano bez zaznaczenia. Ujednolicono również zapis dat oraz skrótów pospolitych.

Wpisy obejmujące zgony z okresu walk o Lwów pojawiają się na dwunastu kartach Liber mortuorum za rok 1939 (pag. 24-34, 38). Nie były one czynione chronologicznie, stąd też pozycje w prezentowanym poniżej aneksie uwzględniają kolejność wpisów w Księdze zmarłych, a nie chronologię zgonów. Ponieważ edycja stanowi wybór, zrezygnowano z podawania numerów kart, uwzględniając jedynie liczbę porządkową wpisu: z duplikatu oraz z brulionu, podawaną

⁴⁰ Nazwisko i imię zmarłego; nr wpisu; data i miejsce urodzenia; rodzice zmarłego; zawód; współmałżonek / stan cywilny; adres zamieszkania / miejsce śmierci; data śmierci; wiek zmarłego; przyczyna śmierci; data i miejsce pogrzebu; pochował. Problem stanowi interpretacja wpisu odnoszącego się do podawanego przy każdym zmarłym adresu, bowiem w niektórych przypadkach jednoznacznie chodzi o adres zamieszkania, zgon zaś nastąpił w zupełnie innym miejscu (np. wpis 241/1939, Batowski Stanisław: ul. Cieplaka 11 – zabity na Zamarstynowie), w innych zaś wpisach ewidentnie adres wskazuje na miejsce śmierci, różne od miejsca zamieszkania (np. wpis 229/1939, Mazur Witalis: ul. Sapiehy 12 (adres 601 Szpitala Wojennego) – mieszkał przy ul. Sakramentek 30). W większości przypadków miejsce śmierci było zapewne tożsame z adresem zamieszkania, niemniej na potrzeby edycji, ponieważ w niektórych wpisach trudno jednoznacznie stwierdzić, czy chodzi o miejsce zamieszkania, czy o miejsce śmierci, przyjęto nazwę wpisu adres zamieszkania [i] / [lub] miejsce śmierci, rozróżniając je wyłącznie przy całkowitej jednoznaczności.

kursywą w nawiasie []. Nie zdecydowano się również na alfabetyczny układ nazwisk, zachowując kolejność rejestracji zgonów, której chaotyczność i „grupowość” również odzwierciedla dynamizm i tragedię tamtych dni (np. sąsiadujące ze sobą wpisy zmarłych z jednej rodziny czy z tej samej ulicy).

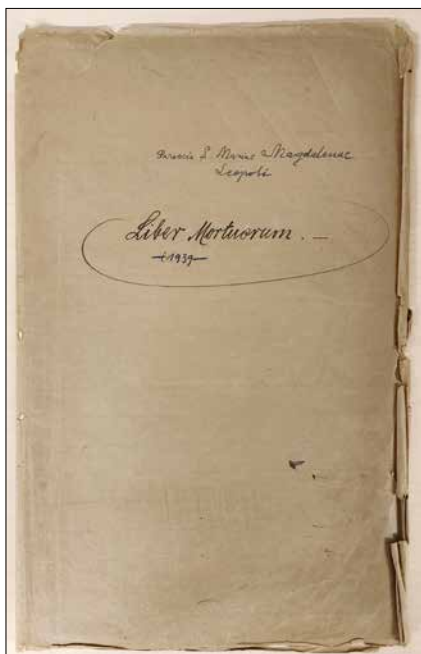
W okresie od 1 do 23 września łącznie odnotowano 63 zgony⁴¹, z czego śmierć z powodu działań wojennych dotyczy co najmniej 44 przypadków⁴². Dla porównania w sierpniu tego samego roku zarejestrowano 25 zgonów, w lipcu zaś – 18. Liczba zgonów z przyczyn naturalnych oscylowała więc we wrześniu 1939 roku w granicach wcześniejszej normy. Niemniej, choć w edycji pominięto te zgony, należy pamiętać, że część z nich była również wywołana wydarzeniami wojennymi, np. docent Ludwik Bernacki, dyrektor Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie, zmarł nagle 19 września 1939 roku na zawał serca, przemęczony pracą przy zabezpieczaniu zbiorów Ossolineum⁴³:

⁴¹ Nie licząc legalizacji jednego zgonu spoza Lwowa, zob. niżej wpis 197/1939, Hełczyński Edward.

⁴² Lakoniczne określenie przyczyny zgonu: *occisus/occisa* [zabity/zabita], zgodnie interpretowano jako śmierć na skutek działań wojennych. Spośród 63 zgonów tylko w dwóch przypadkach (wpis 173/1939, Stefania Lisiecka: zmarła 2 września, w wieku 54 lat oraz wpis 230/1939, Ryszard Eberhardt: zmarły 18 września, w wieku 17 lat) nie podano przyczyny śmierci, przy czym edycja objęła drugi z tych wpisów, ponieważ na podstawie innych źródeł udało ustalić się, że była to ofiara działań wojennych.

⁴³ „Lwów był od paru dni pod ostrzałem artyleryjskim oraz bombardowany przez wojska niemieckie. Dyr. L. Bernacki mieszkał przy ul. Badenich na I piętrze, na okres nocny przenosił się do sąsiadów na parterze (...). W dniu 19 września 1939 r. ok. godz. 7-mej zostałem powiadomiony przez posłańca, że zmarł na atak serca dr L. Bernacki. Udałem się do wskazanego mieszkania, gdzie zastałem zmarłego leżącego na kanapie. Na ścianie przy kanapie odbite były mokre ślady (...), gdyż zmarły zakończył życie w pozycji siedzącej, opierając się o ścianę plecami, silnie przy tym pocąc się. Zostałem tam parę osób, wśród nich lekarza, który stwierdził śmierć dr L[udwika] B[ernackiego]. Pomagałem żonie zmarłego w jego ubieraniu, a następnie udałem się z dyr. [Antonim] Lewakiem do budynku Ossolineum. [W] międzyczasie zawiadomieni pracownicy Ossolineum, mimo ostrzału artyleryjskiego, zajęli się dostawą trumny oraz wózka”. Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu (dalej: ZNiO), Dział Rękopisów, sygn. 17133/III, Relacja prof. Jana Harasymowicza, siostrzeńca L. Bernackiego, Kraków 1989, k. 170. „Tego samego dnia [tj. 18 września] został [L. Bernacki] w Ossolineum na nocny dyżur (...). W ogromnym napięciu nerwowym, w dramatycznym wyścigu z czasem, znosił Bernacki książki [do podziemi] całą noc. Straszliwie znużony powrócił rano do domu. Było 19 września rano. Kiedy oczekiwał na przygotowanie mu przez żonę rannego posiłku – nastąpiła śmierć. Infarctus art coronariae cordis, choroba tętnic wieńcowych – tak brzmiało orzeczenie lekarza”. K. Korzon, *Ludwik Bernacki. Bibliolog i edytor*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974, s. 279; zob. W. Olszewicz, *Ludwik Bernacki (1882-1939)*, „Roczniki Biblioteczne” 1963, nr 1-2, s. 189. Na temat okoliczności śmierci L. Bernackiego pojawiają się w literaturze błędne wersje, zob.: J. Krzyżanowski, *Ludwik Bernacki*, „Pamiętnik Literacki” 1946, t. 36, nr 1-2, s. 21: „Dnia 18 sierpnia [!] 1939 r. zmarł we Lwowie dyrektor Ossolineum, Ludwik Bernacki. Śmierć, przeczuwana od dawna [!], oszczędziła mu tych wszystkich przeżyć bolesnych, na które wojna wystawiła jego najbliższych”; A. Kunert, *Rzeczpospolita Walcząca. Wrzesień-grudzień 1939. Kalendarium*, Warszawa 1993,

A black and white photograph of the Church of the Holy Spirit in Prague. The church is a Baroque-style building with two tall, ornate towers on either side of a central dome. Each tower has a cross on top. The facade is light-colored with dark window frames. In the foreground, a paved square is visible with several people walking. A large, dark tree stands to the left of the church, and a street lamp with a decorative top is on the right. The sky is clear and bright.

Date		Locality	Species, subspecies or variable morphs	Number			Sex	Other characters	Remarks
Year	Day			♂	♀	juv.			
1940	17. 10	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	
1941	26. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> cf. <i>transversaria</i> (1940) var. <i>transversaria</i> (1940) var. <i>transversaria</i> (1940)	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1942	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	
1943	26. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1944	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1945	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1946	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1947	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1948	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1949	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1950	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1951	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1952	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1953	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1954	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1955	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1956	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1957	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1958	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1959	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1960	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1961	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1962	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1963	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1964	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1965	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1966	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1967	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1968	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1969	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1970	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1971	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1972	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1973	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1974	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1975	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1976	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1977	10. 11	Chetumal, Yucatan	<i>Chrysobothris</i> <i>transversaria</i>	1	-	-	♂	Two sp.	Red wing
1978	10. 11	Chetumal, Yucatan							

Liber mortuorum 1939 parafii pw.
św. Marii Magdaleny we Lwowie,
przykładowa karta duplikatu (Archiwum
im. abp. E. Baziaka w Krakowie, Księgi
metrykalne, sygn. CXXIX-50, fot. autor).

Liber mortuorum 1939-1942 parafii pw. św. Marii Magdaleny we Lwowie,
okładka i przykładowa karta brulionu (Archiwum im. abp. E. Baziaka w Krakowie,
Księgi metrykalne, sygn. CXXIX-53, fot. autor).

Budynek Dworca Głównego
kolejowego we Lwowie po
bombardowaniu miasta
we wrześniu 1939 r. (fot. S. Bałuk)

Zawalone sklepienie i wieża kościoła Jezuitów we Lwowie – wrzesień 1939 (fot. S. Bałuk)

Zbombardowana kamienica przy ul. Krótkiej (róg ul. Gródeckiej i Pierackiego)
we Lwowie – wrzesień 1939 (fot. S. Bałuk)

nazwisko i imię: **Bernacki Ludwik**

nr wpisu: **184 [184] / 1939**

data urodzenia: **12 czerwca 1881 r.**⁴⁴, **Jaworów**

rodzice: **Ludwik i Karolina**

zawód: **dyrektor Ossolineum, poza wojsk[iem]**

żona: **Maria z d. Pochwalska**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Badenich 5**

data śmierci: **19 września 1939 r.**

wiek: **58 lat**

przyczyna śmierci: **vitium cordis**⁴⁵ **[zawał serca]**⁴⁶

data pogrzebu: **21 września 1939 r., godz. 2, Ossolineum**⁴⁷

s. 73: „18 września 1939 r. Lwów. Popelnia samobójstwo [!] docent Ludwik Bernacki, ur. 1882, dyrektor Zakładu Narodowego im. Ossolińskich”.

⁴⁴ W opracowaniach podawana data urodzenia 12 czerwca 1882 roku. W takiej wersji widnieje również na symbolicznym nagrobku na cmentarzu Łyczakowskim.

⁴⁵ **udar serca.**

⁴⁶ *Vitium cordis* dosłownie znaczy wada serca, niemniej jako przyczyna zgonu wielokrotnie pojawia się w omawianym Liber mortuorum, stąd należy przyjąć, że określano tak zawał serca (prawidłowo *infarctus cordis*).

⁴⁷ „Nie pamiętam czy w tym samym dniu [tj. 19 września], czy w następnym zostały zwłoki przewiezione w trumnie do budynku Ossolineum ręcznym wózkiem [...]. Zwłoki przebywały parę godzin w budynku Zakładu im. Ossolińskich na widoku publicznym, a następnie w okresie chwilowej ciszy bez ostrzału artyleryjskiego, pochowane na skarpie Cytadeli, od strony frontowej budynku [...], pod drzewem, a następnie dół został zrównany z ziemią”. ZNiO, Dział Rękopisów, sygn. 17133/III, Relacja prof. J. Harasymowicza..., k. 170; por. K. Korzon, *op. cit.*, s. 279: „Ciało dyrektora przewieziono do Ossolineum i ułożono je na stole w księżnicy. Na tym ostatnim posterunku spoczywało jeszcze parę dni [...]. Własnymi siłami pochowano dyrektora w ossolińskim ogrodzie, na zboczu góry, obok jednego z drzew, dół zrównano z ziemią”; zob. eadem, *32 lata życia poświęcone Ossolineum - Ludwik Bernacki*, [w:] *Portrety bibliotekarzy polskich*, red. I. Morsztynkiewiczowa, Wrocław 1980, s. 12. Ze względu na działania wojenne L. Bernacki został pochowany w prowizorycznym grobie w ogrodzie Ossolineum, w pobliżu gmachu głównego. Prowadzone od 2010 roku przez Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa poszukiwania miejsca jego pochówku doprowadziły do odkrycia naruszonej jamy grobowej, z której szczątki zostały najprawdopodobniej w latach 50./60., w związku z prowadzonymi pracami budowlanymi, przeniesione w nieznane miejsce. W 2014 roku, w 75. rocznicę śmierci L. Bernackiego, z inicjatywy dyrekcji ZNiO, umieszczono w grobie rodzinnym Bernackich na cmentarzu Łyczakowskim urnę z ziemią z miejsca jego pierwotnego pochówku. Relacja Krzysztofa Pochwalskiego, bratanek żony L. Bernackiego, [Warszawa b.r.], udostępniona dzięki uprzejmości dr Wiktorii Malickiej, pełnomocnika ZNiO we Lwowie; zob.: *Symboliczny pochówek dyrektora Ludwika Bernackiego*, <https://ossolineum.pl/index.php/aktualnosci/dzialalnosc-pelnomocnika-znio-we-lwowie/symboliczny-pochówek-dyrektora-ludwika-bernackiego/> (31 I 2021); J. Smirnow, *Spotkanie Ossolińskie w hołdzie Ludwikowi Bernackiemu*, „Kurier Galicyjski” 2014, nr 18, s. 10; K. Czawaga, *Ostatnie honory dla Ludwika Bernackiego*, *ibidem*, s. 10. S. Nicieja (*Ogród snu i pamięci. Dzieje Cmentarza Łyczakowskiego we Lwowie oraz ludzi tam spoczywających w latach 1786-2010*, Opole 2011, s. 274) wymienia L. Bernackiego wśród pochowanych na cmentarzu Łyczakowskim.

pochował: [ks.] Józef Klos, wik[ariusz]⁴⁸

Poniższy aneks obejmuje wykaz 44 zarejestrowanych zgonów, przy czym cztery wypisy zostały podwójnie odnotowane także w duplikacie za rok 1940, przy okazji powtórnego pogrzebu albo jako legalizacja faktu śmierci. Zapewne z tej samej przyczyny w Liber mortuorum znalazł się także, nieujęty w aneksie zawierającym jedynie ofiary z terenu szeroko pojętego Lwowa, wpis dotyczący śmierci kapitana Edwarda Helczyńskiego (oficera operacyjnego sztabu 11 Dywizji Piechoty), zmarłego na skutek ran odniesionych w bitwie pod Jaworowem, kilkadziesiąt kilometrów od Lwowa⁴⁹:

nazwisko i imię: **Helczyński⁵⁰ Edward Jan**

nr wpisu: **197 [196a] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **4 maja⁵¹ 1907 r., Bolechów**

rodzice: **Ludwik i Klementyna [z d.] Krupińska**

⁴⁸ Wg relacji prof. J. Harasymowicza, uczestnika pogrzebu, „przy grzebaniu zwłok było ok. 10 osób (...), oprócz żony Marii z Pochwalskich byli: dyrektorzy Ossolineum [Antoni] Lewak, [Tadeusz] Wisłocki oraz ks. Makiel [?] T.J.” ZNiO, Dział Rękopisów, sygn. 17133/III, Relacja prof. J. Harasymowicza..., k. 170-171. Jezuita, ks. Antoni Makiel (1901-1977) od 1938 roku pracował jako misjonarz w Chicago (USA). Być może chodziło o któregoś z lwowskich jezuitów o podobnie brzmiącym nazwisku: ks. Walenty Majcher lub ks. Jan Mayer, zob. *Schematismus...*, s. 141.

⁴⁹ B. Prugar-Ketling, *Aby dochować wierności. Wspomnienia z działań 11 Karpackiej Dywizji Piechoty. Wrzesień 1939*, Warszawa 1990, s. 68, przypis: „Kpt. dypl. Edward Helczyński, oficer operacyjny sztabu dywizji, na skutek ran odniesionych w boju nocnym pod Nowosiólkami, zmarł w kilka dni później w jednym z folwarków w okolicy Mużyłowic”; *ibidem*, s. 160: „napadnięty przez dywersantów ginie od zadanych mu ran”; R. Dalecki, *op. cit.*, s. 277: „Pod Nowosiólkami został ciężko ranny i zmarł z powodu ran”; M. Wańkowicz, *Od Stołpców po Kair*, Kraków 1977, s. 90: „Ginie, trafiony w kręgi szyi (...). Po odejściu wojska zabrany z pola walki przez sanitariuszy zmarł po dwóch dniach w szpitalu w straszliwych męczarniach”; por. *idem*, *Drogą do Urzędowa*, Warszawa 1989, s. 41; K. Sosnkowski, *Cieniom Września*, Warszawa 1989, s. 126, 137; T. Kryśka-Karski, *Straty korpusu oficerskiego 1939-1945*, Londyn 1996, s. 134. W *Księdze pochowanych żołnierzy...* odnotowany jest trzykrotnie (!): t. 1, *Żołnierze września A-M*, s. 254: kpt. Helczyński Edward Jan, ur. 7 maja 1907 roku, poległ 15 września 1939 roku w Baligrodzie, pochowany na cmentarzu wojennym w Baligrodzie; t. 1, *Żołnierze września N-Z*, red. E. Pawłowski, Pruszków 1993, s. 349: kpt. Helczyński, poległ 15-16 września 1939 roku w rejonie Mużyłowic koło Mościsk, miejsce pochówku nieznane; *ibidem*, s. 357: kpt. Helczyński Edward Jan, ur. 7 maja 1907 roku, poległ 15-16 września 1939 roku w Bruchnału koło Lwowa, miejsce pochówku nieznane.

⁵⁰ **Helczyński**, również w indeksie.

⁵¹ **7 maja**. Wersja daty urodzenia z brulionu jest poprawna, zob.: Archiwum im. abp. E. Bazia-ka w Krakowie (dalej: AEB), Księgi metrykalne (dalej: KM), Parafia Bolechów, sygn. XXI-18, Liber natorum 1888-1942, wpis 65/1907; *ibidem*, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-45, Liber bannorum 1930-1936, wpis 252/1936; *Rocznik oficerski 1932*, Warszawa 1932, s. 214.

żona: **Irena Janina z d. Androwicz**

data i miejsce śmierci: **16 września 1939 r., Mołoszkowice**

wiek: **32 lata**

przyczyna śmierci: **zabity na wojnie**

Aneks, uwzględniający jedynie ofiary z okresu walk o Lwów, nie objął także dwóch wpisów śmierci po 23 września 1939 roku, choć jako przyczynę zgonu podano najpewniej obrażenia wojenne: majora Wacława Szymańskiego-Szmendziaka (w czasie kampanii wrześniowej dowódcy 12 Dywizjonu Artylerii Ciężkiej, uczestnika bitwy pod Iłżą) oraz podporucznika rezerwy Mieczysława Schimy⁵²:

nazwisko i imię: **Szymański Wacław**

nr wpisu: **250 [220] / 1939**

data urodzenia: **1896 r., Żabińce, Podole**

rodzice: **Józef i Aniela [z d.] Chalusińska**

zawód: **major W[ojska] P[olskiego]**

żona: **Emilia z d. Musialek**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. 29 Listopada 42**

data śmierci: **14 października 1939 r.**

wiek: **43 lata**

przyczyna śmierci: **ranny na wojnie**

data i miejsce pogrzebu: **16 października 1939 r., godz. 10, z [cmentarza] Janowsk[iego]**

pochował: **[ks.] Józef Kłos, wik[ariusz]**

nazwisko i imię: **Schmo⁵³ Mieczysław Józef**

nr wpisu: **331 [324] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **7 kwietnia 1911 r., Delatyn**

⁵² R. Rybka, K. Stepan, *Awanse oficerskie w Wojsku Polskim 1935-1939*, Kraków 2003, s. 209. Trudno stwierdzić, czy śmierć M. Schimy w grudniu 1939 roku „z powodu ran” miała związek z obrażeniami odniesionymi w trakcie kampanii wrześniowej. Z adnotacji w Księdze chrztów (AEB, KM, Parafia Delatyn, sygn. LIII-14, Liber natorum 1900-1926, wpis 9/1911) wynika, że w październiku 1939 roku zawarł on związek małżeński w Stanisławowie, zmarł zaś w grudniu we Lwowie – przemieszczanie się wykluczałoby raczej ciężki stan zdrowia na skutek obrażeń odniesionych we wrześniu. Sprawa śmierci M. Schimy wydaje się tym bardziej zagadkowa, że według informacji zgromadzonych w bazie *Straty osobowe i ofiary represji pod okupacją niemiecką w latach 1939-1945* (<https://www.straty.pl/pl/szukaj>) M. Schima, urodzony 7 kwietnia 1911 roku w Delatynie, był kolejno więźniem obozów koncentracyjnych Lublin, Buchenwald (4 sierpnia 1943 – 29 października 1944) i Mittelbau-Dora.

⁵³ **Schimo**, także w indeksie; por. AEB, KM, Parafia Delatyn, sygn. LIII-14, Liber natorum 1900-1926, wpis 9/1911: Schima.

rodzice: **Karol i Hermina [z d.] Barylak**

żona: **Bronisława z [d.] Pawuta**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. [29] Listopada 22**

data śmierci: **17 grudnia 1939 r.**

wiek: **28 lat**

przyczyna śmierci: **ex vulner[ib]us⁵⁴ [z ran]**

data i miejsce pogrzebu: **20 grudnia 1939 r., z [kościola św.] Elżb[iety] na [cmentarz] Jan[owski]**

pochował: **ks. dr J[an] Kwiatkowski, katecheta**

W przypadku majora W. Szymańskiego-Szmendziaka wpis jest o tyle istotny, że w literaturze występuje informacja o jego samobójczej śmierci⁵⁵. Podobnie sprzeczne informacje co do okoliczności śmierci we wrześniu 1939 roku pojawiają się w przypadku profesora Zbigniewa Pazdry (czterokrotnego dziekana Wydziału Prawa UJK we Lwowie), nieuwzględnionego w aneksie z powodu podania w Liber mortuorum naturalnej przyczyny śmierci (*vitium cordis*). W publikacjach tymczasem funkcjonuje wzmianka, że zginął 13 września od wybuchu bomby⁵⁶:

nazwisko i imię: **Pazdro Zbigniew Walenty**

nr wpisu: **224 [242] / 1939; 116 [126] / 1940⁵⁷**

⁵⁴ *ex vulneris*.

⁵⁵ T. Kryśka-Karski, *op. cit.*, s. 428. Po rozbiciu przez Niemców 9 września 1939 roku pod Itzą 12 Dywizji Piechoty i walczącego w jej składzie 12 dywizjonu artylerii ciężkiej mjr W. Szymański-Szmendziak przedostał się za Wisłę i dotarł do Lwowa. „Tam na wiadomość o kapitulacji miasta przed Sowietami popełnił samobójstwo”. P. Zarzycki, *6 pułk artylerii ciężkiej „Obrońców Lwowa”*, Pruszków 1997, s. 30.

⁵⁶ J. Draus, *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1946. Portret kresowej uczelni*, Kraków 2007, s. 91; por.: S. Fundowicz, *Wkład Zbigniewa Pazdro do polskiej nauki prawa administracyjnego*, [w:] *Prawo. Kultura. Uniwersytet. 80 lat ośrodka prawniczego KUL*, red. A. Dębiński, Lublin 1999, s. 126; idem, *Zbigniew Pazdro (1873-1939)*, [w:] *Profesorowie prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. A. Dębiński, W. Staszewski, M. Wójcik, Lublin 2006, s. 216; zmarł w czasie walk o Lwów. A. Redzik (*Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939-1946*, Lublin 2006, s. 228) zwraca uwagę, że prof. Z. Pazdro zmarł „śmiercią naturalną – bez bezpośredniej ingerencji okupanta”; zob. S. Bizuń, *op. cit.*, s. 280-281: „Prof. [Zdzisław] Pazdro opowiadał także o swoim ojcu, profesorze Wydziału Prawa UJK we Lwowie. Z dużym wzruszeniem mówił o jego śmierci, która nastąpiła w dniach, kiedy Niemcy byli pod Lwowem i ostrzeliwali z Kulparkowa miasto. Profesor Pazdro mieszkał w okolicy ul. 29 Listopada. Za biegnącym tam torem kolejowym były już linie niemieckie. W dniach 12-19 września 1939 r. mieszkańcy tamtejszych ulic znaleźli się pod ostrzałem wroga. Dosłownie wśród gwizdających wokół kul, prof. Zdzisław Pazdro musiał dostarczyć do domu trumnę dla zmarłego ojca i zatroszczyć się o szereg innych spraw związanych z pogrzebem”.

⁵⁷ Zgon zarejestrowany dwukrotnie, zarówno w brulionie, jak i w duplikacie; w duplikacie za rok 1940 adnotacja na marginesie: **vide sub annum 1939, t. XIII, pag. 247, nr pos. 242**.

data urodzenia: **14 lutego 1873 r.**⁵⁸, **Przewłoka**
rodzice: **Jan i Waleria [z d.] Nagórecka**
zawód: **d[okto]r [prawa], prof[esor] U[niwersytetu] J[ana] K[azimierza]**
żona: **Aniela z d. Kopniak**
adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Gipsowa 28**
data śmierci: **13 września 1939 r.**
wiek: **66 lat**⁵⁹
przyczyna śmierci: **vitium cordis**⁶⁰ **[zawał serca]**⁶¹
pochował: **[pochowany] bez księdza**⁶²

Omawiana Księga zmarłych, uwzględniająca niemalże we wszystkich wpisach z okresu 1-23 września 1939 roku przyczynę śmierci (co pozwala wyseparować ofiary działań wojennych z ogółu odnotowanych zgonów), jest o tyle cenniejszym źródłem, że prowadzone w sposób staranny notacje, podające szczegółowe dane personalne, przyczyniają się do postępu identyfikacji ofiar wrześniowych walk o Lwów. Oprócz zabitych na skutek nalotów bombowych i ostrzału artyleryjskiego miasta, wśród zarejestrowanych zgonów pojawiają się polegli bezpośrednio w walce z Niemcami żołnierze i oficerowie Wojska Polskiego, funkcjonariusze Policji Państwowej, a także ofiary Armii Czerwonej czy ukraińskich dywersantów.

W przypisach rzeczowych w miarę możliwości starano się podać podstawowe informacje biograficzne ułatwiające identyfikację zmarłego, unikając jednak powtarzania danych zawartych już w edytowanym tekście (np. datę czy miejsce urodzenia podawano w przypisie jedynie w przypadku, gdy informacji tych nie zawierał wpis w Liber mortuorum albo podawał je w innej formie, podobnie z danymi dotyczącymi rodziców, zawodu czy adresu zamieszkania), stąd nierównomierne nasycenie poszczególnych przypisów materiałem biograficznym. W odniesieniu do osób znanych, zaangażowanych społecznie, uwzględniono podstawową bibliografię, ułatwiającą odszukanie informacji uzupełniających biogram, skupiając się w przypisie przede wszystkim na okolicznościach zgonu (szczególnie jeśli chodzi o osoby, co do śmierci których w literaturze funkcjonują

⁵⁸ W opracowaniach data urodzenia 9 lutego 1873 roku.

⁵⁹ W duplikacie za rok 1940: **67 lat**.

⁶⁰ **Serce**.

⁶¹ Zob. przypis 46.

⁶² W duplikacie za rok 1940: **[ks.] Piotr Rybicki, wik[ariusz]**. „Początkowo pochowano go w ogrodzie obok jego willi przy ulicy Gipsowej 28. W 1945 r. przeniesiono jego prochy do rodzinnego grobu na Łyczakowie”. S. Nicieja, *op. cit.*, s. 393; zob.: idem, *Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786-1986*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989, s. 360; S. Fundowicz, *Zbigniew Pazdro...*, s. 216; A. Redzik, *Wydział Prawa*, [w:] *Academia militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red. idem, Kraków 2015, s. 1143, przypis 641.

różne hipotezy), w przypadku zaś „szarych” osób starano się odtworzyć podstawowe dane (data urodzenia, rodzice, zawód, adres zamieszkania⁶³) z dostępnych ksiąg metrykalnych i ksiąg adresowych.

Autor składa podziękowania krewnym ofiar wrześniowych walk o Lwów, do których udało się dotrzeć, a którzy podzielili się przechowywanymi wspomnieniami i dokumentami, uzupełniając w ten sposób prezentowaną edycję źródełową. Wyrazy wdzięczności należą się również księżom, pracownikom urzędów stanu cywilnego i archiwów za pomoc w drobiazgowej kwerendzie w księgach metrykalnych na terenie Polski, Ukrainy, Mołdawii i Rumunii oraz dr. Pawłowi Naleźniakowi za udostępnienie wyników własnej kwerendy przeprowadzonej w Archiwum Rady Miasta Lwowa (Архівний відділ Міської ради м. Львова), a także mgr Bogusławie Frontczak za konsultacje w zakresie tłumaczeń z języka łacińskiego.

ANEKS

Wykaz zabitych i zmarłych z ran w trakcie walk o Lwów 1-23 września 1939 r. odnotowanych w Liber mortuorum parafii pw. św. Marii Magdaleny we Lwowie (źródło: Archiwum im. abp. E. Baziaka w Krakowie, Księgi metrykalne, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie: sygn. CXXIX-50, Liber mortuorum 1933, 1939-1943 (duplikat); sygn. CXXIX-53, Liber mortuorum 1939-1942 (brulion); sygn. CXXIX-49, Index mortuorum 1931-1946).

nazwisko i imię: **Bedryło Zofia**⁶⁴

nr wpisu: **174 [175] / 1939**

data urodzenia: **6 grudnia 1906 r.**

rodzice: **Tomasz i Katarzyna [z d.] Nestorowska**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Lenartowicza 25**

data śmierci: **1 września 1939 r.**

przyczyna śmierci: **wypadek śmierci wskutek nalołów bombowych**⁶⁵

data pogrzebu: **4 września 1939 r., godz. 3**⁶⁶

⁶³ W przypadku adresu zamieszkania podawano w przypisie ostatni z ustalonych adresów, aczkolwiek mógł on być inny od adresu zamieszkania danej osoby we wrześniu 1939 roku.

⁶⁴ Bedryło Zofia – ur. 8 grudnia 1906 roku, córka dozorkcy kamienicy przy ul. Chodkiewicza we Lwowie, panna. AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-32, Liber natorum 1906-1907, wpis 463/1906.

⁶⁵ *z powodu nalołu wypadek śmierci.*

⁶⁶ Pochowana na cmentarzu Łyczakowskim. D. Markowski, T. Zachara, *op. cit.*, s. 123.

nazwisko i imię: **Thiel Jakub**⁶⁷

nr wpisu: **180 [180] / 1939**

miejsce urodzenia: **Drohowyże**

rodzice: **Ignacy i Maria [z d.] Józefczyk**

zawód: **maszynista kolejowy**

żona: **Stefania z d. Wróblewska**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Zdrowie 10**

data śmierci: **12 września 1939 r.**

wiek: **56 lat**

przyczyna śmierci: **zabity**

data pogrzebu: **15 września 1939 r.**⁶⁸

pochował: **[ks.] Piotr Rybicki**⁶⁹, wik[ariusz]

nazwisko i imię: **Bialikiewicz Karol**⁷⁰

⁶⁷ Thiel Jakub Józef – ur. 20 lutego 1884 roku, syn weterynarza państwowej stadniny koni w Drohomyżu, wg *Spisu mieszkańców król. stol. m. Lwowa* ([w:] *Księga adresowa Małopolski. Lwów, Stanisławów, Tarnopol z informatorem m. stol. Warszawy, województwa krakowskiego, łódzkiego, pomorskiego, poznańskiego i śląskiego. Rocznik 1935/1936*, Kraków [1936], dział II, s. 334) mieszkał przy ul. Szeptyckich 21. AEB, KM, Parafia Mikołajów, sygn. CLVII-3, Liber bannorum 1879-1944, [wpis 22/1882]; ibidem, sygn. CLVII-2, Liber copulatorum 1860-1910, [wpis 5/1882]; ibidem, sygn. CLVII-4, Liber natorum 1882-1920, [wpis 20/1884].

⁶⁸ Pochowany na cmentarzu Łyczakowskim. P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 8.

⁶⁹ Rybicki Piotr (1909-1996) – kapłan archidiecezji lwowskiej ob. łac., wikariusz parafii pw. św. Marii Magdaleny we Lwowie w latach 1937-1946.

⁷⁰ Bialikiewicz Karol Stanisław – ur. 20 października 1880 roku w Wojniczu, syn Józefa, masarza, i Elżbiety z d. Krzezińskiej, absolwent Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Lwowskiego, kapłan archidiecezji lwowskiej ob. łac., wikariusz parafii Barysz, Husiatyn, ekspozyt w Berezowicy Małej, Machnówku, Wasylkowcach, Chodaczkowie Wielkim, administrator parafii Brzeżany, Touste, Majdan Lipowiecki, proboszcz parafii Touste, rezydent i emeryt we Lwowie. Archiwum parafii pw. św. Wawrzyńca w Wojniczu, *Księga ochrzczonych 1859-1892*, wpis 41/1880; AEB, Akta konsystorskie (dalej: AK), sygn. 833, Tabela kwalifikacyjna ks. K. Bialikiewicza, Touste, 19 listopada 1919 roku, b.p.; *Catalogus universi venerabilis cleri saecularis et regularis archidioecesis Leopoliensis rit. lat. pro anno Domini MCMXI*, Leopoli 1911, s. 222, 224; *Spis mieszkańców...*, s. 32; *Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w latach 1914-1918. Materiały źródłowe*, t. 1, oprac. G. Chajko, Kraków 2018, s. 46, przypis 7; M. Krogulski, *Rodowody mieszczan wojnickich*, t. 3, Wojnicz 2010, s. 47-49 (imię matki: Ewa); P. Włodek, *Lwów, część V/2, Ulica Sykstuska*, b.m. 2015, s. 40. W literaturze zgodnie występuje błędna data śmierci 4 września (zapewne powielana ze schematyzmów wydawanych przez Kurie w Lubaczowie: J. Krętosz, *Księga ofiary zbrodni wojennych lat 1939-1945 na terenie archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego*, [w:] *Lista strat wśród duchowieństwa metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego w latach 1939-1945*, red. idem, M. Pawłowiczowa, Opole 2005, s. 23; idem, *Bialikiewicz Karol*, [w:] *Słownik biograficzny duchowieństwa metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego ofiar II wojny światowej 1939-1945*, red. idem, M. Pawłowiczowa, Opole 2007, s. 31; *Kościół rzymskokatolicki i Polacy w Małopolsce Wschodniej podczas wojny ukraińsko-polskiej 1918-1919*, Źródła, t. 1, oprac. J. Wołczański, Lwów-Kraków 2012, s. 227, przypis 506, s. 427, przypis 508; idem, *Martyrologium duchowieństwa archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego w latach*

nr wpisu: **183 [183] / 1939**

data urodzenia: **1880 r.**

zawód: **ksiądz kan[onik], em[erytowany] proboszcz [parafii] Touste, św[ięce-
nia kapłańskie] 1905 r.**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Sykstuska 64**

data śmierci: **19 września 1939 r.**

wiek: **59 lat**

przyczyna śmierci: **zabity od granatu**⁷¹

data pogrzebu: **21 września 1939 r.**⁷²

pochował: **[ks.] Włodzimierz Cieński**⁷³, **proboszcz miejsca**

nazwisko i imię: **Magola Maria z d. Konik**⁷⁴

nr wpisu: **185 [185] / 1939**

miejsce urodzenia: **Tadanie**

mąż / stan cywilny: **śp. Antoni Magola, kucharz, wdowa**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Zdrowie 10**

data śmierci: **20 września 1939 r.**

wiek: **58 lat**

1939-1945, [w:] *Prorocy Europy Środkowo-Wschodniej XX wieku*, red. S. Napiórkowski, Lublin 2009, s. 272; G. Chajko, *Duchowieństwo archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego wobec komunizmu i hitleryzmu (do 1945 r.)*, [w:] *Kościół katolicki w Europie Środkowo-Wschodniej w obliczu dwóch totalitaryzmów (1917-1990)*, t. 1, red. M. Krzysztofiński, J. Wołczański, Rzeszów-Stalowa Wola-Lwów 2015, s. 56; idem, *Księgi intencji mszalnych kościołów i parafii w archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego z okresu sowieckich oraz niemieckich rządów w regionie (1939-1946). Problematyka badawcza i analiza wybranych dokumentów*, [w:] *Kościół katolicki w Europie Środkowo-Wschodniej...*, t. 2, red. M. Krzysztofiński, J. Wołczański, Rzeszów-Lwów 2017, s. 70), na co wskazuje data testamentu ks. K. Bialikiewicza, sporządzonego 12 września 1939 roku, zob. AEB, AK, sygn. 1026, Testament ks. K. Bialikiewicza, Lwów, 12 września 1939 roku (odpis z 3 października 1939 roku), b.p.

⁷¹ „Zginął od pocisku niemieckiego przed kościołem” św. Marii Magdaleny”. *Spis duchowieństwa i parafii archidiecezji w Lubaczowie 1981*, Lubaczów 1981, s. 125. „Zginął podczas bombardowania Lwowa przez lotnictwo niemieckie [...] trafiony odłamkiem pocisku artyleryjskiego”. M. Krogulski, *op. cit.*, s. 49. Wg wspomnień rodzinnych ks. K. Bialikiewicz miał zginąć na schodach kościoła św. Marii Magdaleny. Informacja uzyskana od p. Krzysztofa Bialikiewicza, syna bratanka ks. K. Bialikiewicza.

⁷² Pochowany na cmentarzu Łyczakowskim. J. Wołczański, *Katalog grobów duchowieństwa rzymskokatolickiego, greckokatolickiego i ormiańskokatolickiego na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie*, „Nasza Przyszłość” 1997, t. 87, s. 331; M. Krogulski, *op.cit.*, s. 49 (w obu opracowaniach data śmierci 18 września).

⁷³ Cieński Włodzimierz (1897-1983) – kapłan archidiecezji lwowskiej ob. łac., proboszcz parafii pw. św. Marii Magdaleny we Lwowie w latach 1939-1940.

⁷⁴ Magola Maria z d. Konik – ur. w 1886 roku, córka Bazylego i Katarzyny z d. Andruszewskiej, służąca. AEB, KM, Parafia Żelechów, sygn. CCLXVIII-7, Liber copulatorum 1871-1920, [wpis 9/1907]; ibidem, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-42, Liber natorum 1923-1925, wpis 202/1924.

przyczyna śmierci: **occisa est** [została zabita], **padła od kuli**⁷⁵

data pogrzebu: **21 września 1939 r.**⁷⁶

nazwisko i imię: **Magola Teresa**⁷⁷

nr wpisu: **186** [186] / 1939

miejsce urodzenia: **Lwów**

rodzice: **Antoni i Maria** [z d.] **Konik**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **Lwów, ul. Zdrowie 10**

data śmierci: **20 września 1939 r.**

wiek: **15 lat**

przyczyna śmierci: **occisa est** [została zabita]⁷⁸

data pogrzebu: **21 września 1939 r.**⁷⁹

nazwisko i imię: **Jasonek Stanisław**⁸⁰

nr wpisu: **189** [189] / 1939

miejsce urodzenia: **Wola Zabierzowska**

rodzice: **Jerzy i Elżbieta**

zawód: **funkc[jonariusz] P[olskich] K[olei] P[aństwowych]**

żona: **Ksenia z d. Franko**⁸¹

adres zamieszkania / miejsce śmierci: [Lwów], **ul. Potockiego 75**

data śmierci: **12 września 1939 r.**

wiek: **52 lata**

przyczyna śmierci: **zabity przez granat**⁸²

⁷⁵ Zabita w mieszkaniu, zwłoki przyniesiono do 601 Szpitala Wojennego, działającego w budynku Politechniki Lwowskiej. K. Kubicki, *op. cit.* Wg wspomnień rodzinnych w kamienicę, w której znajdowało się mieszkanie rodziny Magolów, miała uderzyć bomba. Informacja uzyskana od p. Stanisława Magoli, wnuka M. Magoli.

⁷⁶ Pochowana w ogrodzie Politechniki Lwowskiej przez ks. Aleksandra Szerlągowskiego, kapelana 601 Szpitala Wojennego. K. Kubicki, *op. cit.*; D. Markowski, T. Zachara, *op. cit.*, s. 122.

⁷⁷ Magola Teresa Maria – ur. 27 października 1925 roku, córka kucharza. AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-37, Index natorum 1913-1930, rok 1925.

⁷⁸ Zabita w mieszkaniu, zwłoki przyniesiono do 601 Szpitala Wojennego, działającego w budynku Politechniki Lwowskiej. Zob. przypis 75.

⁷⁹ Pochowana w ogrodzie Politechniki Lwowskiej przez ks. A. Szerlągowskiego, kapelana 601 Szpitala Wojennego. K. Kubicki, *op. cit.*; D. Markowski, T. Zachara, *op. cit.*, s. 122.

⁸⁰ Jasonek Stanisław – ur. 26 czerwca 1887 roku, syn Jerzego, rolnika, i Zenobii z d. Wilk. Archiwum parafii pw. Opieki NMP w Zabierzowie Bocheńskim, Księga ochrzczonych Wola Zabierzowska 1876-1894, wpis 26/1887.

⁸¹ Zob. AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-31, Index copulaturum 1904-1930, rok 1921: Jasonek Stanisław i Franków Ksenia.

⁸² *rozszarpany granatem.*

nazwisko i imię: **Fellinger Emilia z d. Czernik**⁸³
nr wpisu: **190 [190] / 1939**
data i miejsce urodzenia: **16 sierpnia 1893 r., Lwów**
rodzice: **Albert i Anna [z d.] Szawińska**
mąż: **Wiktor Fellinger**
adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Reymonta 6**
data śmierci: **20 września 1939 r.**
wiek: **46 lat**
przyczyna śmierci: **zabita od granatu**⁸⁴
pochował: **[ks.] Piotr Rybicki, wik[ariusz]**⁸⁵

nazwisko i imię: **Moryc Stanisław**⁸⁶
nr wpisu: **191 [191] / 1939**
data urodzenia: **28 maja 1873 r.**
rodzice: **Walenty i Sydonia [z d.] Kissel**
zawód: **inżynier, em[erytowany] urzędnik kolejowy**⁸⁷
żona: **Angela z d. Brogrewicz**⁸⁸
adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Gipsowa 36**
data śmierci: **16 września 1939 r.**
wiek: **66 lat**
przyczyna śmierci: **śmierć od granatu**⁸⁹
data pogrzebu: **18 września 1939 r.**

⁸³ *Fellinger Emilia z d. Czernik* – żona Wiktora Fellingera (ur. 1888), betoniarza. AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-52, Liber bannorum 1937-1946, wpis 501/1939; ibidem, sygn. CXXIX-31, Index copulatorum 1904-1930, rok 1927.

⁸⁴ *śmierć od granatu.*

⁸⁵ Pochowana 27 września na cmentarzu Janowskim. ARML, sygn. 429/1/6, Księga rejestracji pochowanych cmentarza Janowskiego, t. III, 1928-1940.

⁸⁶ *Moryc Stanisław* – ur. w Suczawie (Rumunia), syn inżyniera, absolwent Wydziału Inżynierii Lądowej Politechniki w Wiedniu, inżynier, urzędnik Okręgowej Dyrekcji Kolei Państwowych w Stanisławowie, wykładowca Politechniki Lwowskiej, podporucznik rezerwy piechoty WP. AEB, AK, sygn. 1056, Pismo A. Moryc do Kurii w Lubaczowie, Poznań, 11 listopada 1946 roku, b.p.; Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie (dalej: CAW), Akta personalne (dalej: AP), Moryc Stanisław, sygn. 8905; ibidem, Akta odznaczeniowe (dalej: AO), Moryc Stanisław, sygn. 2.04.1936, Odrzucono; *Wykaz inżynierów zajmujących na 1 lipca 1926 r. kierownicze stanowiska*, „Inżynier Kolejowy” 1926, nr 8-9, s. 265; *Rocznik oficerski rezerw*, Warszawa 1934 (dalej: ROR 1934), s. 261, 963; J. Węgierski, J. Krawczyk, *Wydział Inżynierii*, [w:] *Politechnika Lwowska 1844-1945*, red. R. Szewalski et al., Wrocław 1993, s. 91. Jego nazwiska nie odnotowują publikacje dotyczące strat wojennych wśród pracowników nauki, choć S. Moryc od 1934 roku do wybuchu wojny prowadził wykłady z organizacji transportu kolejowego na Wydziale Inżynierii Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej.

⁸⁷ *em[erytowany] nacz[elnik] wydz[iału] ruchu P[olskich] K[olei] P[aństwowych]*.

⁸⁸ *Rarogiewicz.*

⁸⁹ *zginął od granatu.*

pochował: [ks.] **Józef Klos**⁹⁰, wik[ariusz]

nazwisko i imię: **Kardasz Tadeusz**⁹¹

nr wpisu: **192 [192] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **2 grudnia 1910 r., Lwów**

rodzice: **Teodor**

zawód: refer[ent] **Wojew[ódzkiego] B[iura] Fund[uszu] Pracy**

żona: **Helena z d. Pank**⁹²

adres zamieszkania / miejsce śmierci: [Lwów], **ul. Iwaszkiewicza 70**

data śmierci: **20 września 1939 r.**

wiek: **29 lat**

przyczyna śmierci: **śmierć od granatu**⁹³

nazwisko i imię: **Ładoś Mieczysław**⁹⁴

nr wpisu: **193 [193] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **11 września**⁹⁵ **1921 r., Lwów**

rodzice: **Marcin i Stefania z d. Wierzbiańska**

adres zamieszkania: [Lwów], **ul. Chłopickiego 1**

zawód: **student gim[nazjum]**

data i miejsce śmierci: **14 września 1939 r., [Lwów], ul. Gipsowa**

⁹⁰ Klos Józef (1899-1978) – kapłan archidiecezji lwowskiej ob. łac., wikariusz i administrator parafii pw. św. Marii Magdaleny we Lwowie w latach 1928-1946.

⁹¹ Kardasz Tadeusz Marian – syn Teodora, woźnego i Franciszki z d. Sadowskiej, absolwent Wydziału Inżynierii Lądowej i Wodnej Politechniki Lwowskiej, mieszkał przy ul. Potockiego 60, brat ppor. Jana Kardasa (ur. 1916), pilota poległego 10 września 1939 roku nad Michałowkiem koło Wiązownicy. Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), Księgi metrykalne parafii wyznania rzymskokatolickiego archidiecezji lwowskiej (dalej: KML), sygn. 1863, Parafia św. Andrzeja we Lwowie, Liber copulatorum 1905-1911, wpis 105/1907; AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-52, Liber bannorum 1937-1946, wpis 175/1938; *Kardasz Jan s. Teodora*, https://genealogia.okiem.pl/forum/viewtopic.php?hlit=Ostrowsk*&t=7481 (2 II 2021); *Kardasz Tadeusz*, <https://genealogia.okiem.pl/forum/viewtopic.php?f=45&t=33052> (16 III 2021); informacje uzyskane od p. Wandy Kardasz, żony bratanka T. Kardasa.

⁹² Pauk, zob. AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-52, Liber bannorum 1937-1946, wpis 175/1938.

⁹³ **zgon nagły granat.**

⁹⁴ Ładoś Mieczysław Stanisław – ur. 11 listopada 1921 roku, syn starszego kontrolera pocztowego, uczeń XI Gimnazjum im. J. i A. Śniadeckich we Lwowie, harcerz, zastępowy, pochowany na cmentarzu Obrońców Lwowa. AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-41, Liber natorum 1920-1922, wpis 299/1921; S. Nicieja, *Cmentarz Obrońców Lwowa*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1990, s. 118; P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 10, przypis 66; P. Włodek, A. Kulewski, *Lwów. Przewodnik*, Pruszków 2006, s. 293; D. Markowski, T. Zachara, *op. cit.*, s. 129.

⁹⁵ **11 listopada.**

wiek: **18 lat**

przyczyna śmierci: **poległ przy ulicy Gipsowej**⁹⁶

nazwisko i imię: **Chrystowski Roman Sylwester**⁹⁷

nr wpisu: **195 [195] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **1909 r., Kosów Huculski**⁹⁸

zawód: **inżynier arch[itekt]**

żona: **Maria Kazimiera z d. Kohlberger**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **Lwów, ul. Śliwińskiego 2a**

data śmierci: **20 września**⁹⁹ **1939 r.**

wiek: **30 lat**

przyczyna śmierci: **padł od kuli armatniej**

data pogrzebu: **21 września 1939 r.**¹⁰⁰

nazwisko i imię: **Zawadzki Leopold Roman**¹⁰¹

⁹⁶ *zabity przez Niemców.*

⁹⁷ *Chrystowski Roman Sylwester* – ur. 31 grudnia 1907 roku lub 1 stycznia 1908 roku, syn Michała, zecera i Józefy z d. Laszkiewicz, absolwent Politechniki Lwowskiej, inżynier architekt, urbanista w Biurze Planu Regionalnego we Lwowie, oficer rezerwy WP (?), mieszkał przy ul. Łyczakowskiej. AEB, KM, Parafia św. Andrzeja we Lwowie, sygn. CXX-13, Liber natorum 1905-1914, wpis 58/1908; ibidem, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-45, Liber bannorum 1930-1936, wpis 225/1936; *Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1936/37*, Lwów 1936, s. 220; T. Mrówczyński, *Lista strat polskich architektów w wojnie światowej 1939-1945*, „Komunikat SARP” 1979, nr 8-9, s. 6; idem, *Polscy architekci w latach wojny i okupacji (1939-1945)*, „Komunikat SARP” 1999, nr 8, s. 4; K. Brzezina, *Kościół franciszkanów p.w. Chrystusa Króla w Kozielnikach*, [w:] *Kościół i klasztory Lwowa z wieków XIX i XX*, red. J. Ostrowski, Kraków 2004, s. 300; [M. Perepeczo], *Roman Chrystowski*, http://www.inmemoriam.architektarsarp.pl/pokaz/roman_chrystowski,14457 (30 I 2021).

⁹⁸ Miejscem urodzenia R. Chrystowskiego był Lwów, natomiast w Kosowie urodziła się 7 czerwca 1909 roku jego żona Maria z d. Kohlberger (AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-45, Liber bannorum 1930-1936, wpis 225/1936) – wszystko wskazuje na to, że przy nazwisku męża wpisano rok i miejsce jej urodzenia.

⁹⁹ W indeksie: **29 września**.

¹⁰⁰ Pochowany na cmentarzu Łyczakowskim, <https://pamiecblickich.com/cmentarz-lyczakowski-pochowane-osoby/3/> (3 III 2021).

¹⁰¹ *Zawadzki Leopold Roman* – ur. 21 czerwca 1906 roku, syn Aleksandra, oficera c.k. armii oraz WP i Marii p.v. Dziuba z d. Zajac, absolwent Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie, samorządowy lekarz weterynarii w Imielinie k. Pszczyny. Archiwum parafii pw. Bożego Ciała w Jarosławiu, sygn. C6, Księga małżeństw Miasto 1907-1953, wpis 25/1918; ibidem, sygn. B33, Księga chrztów Przedmieście Leżajskie 1906-1939, wpis 83/1913; AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-45, Liber bannorum 1930-1936, wpis 264/1936; *Spis lekarzy weterynaryjnych w Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 1939, s. 146-147; S. Sroka, *Nauki weterynaryjne we Lwowie do roku 1945*, Rzeszów 1999, s. 298. W. Gibasiewicz (*Niepowtarzalni. Lekarze weterynarii ofiary II wojny światowej*, Warszawa 2009; idem, *Lekarze weterynarii ofiary II wojny światowej*, Warszawa 2011), nie uwzględnił L. Zawadzkiego, ponieważ nie występuje on w zestawieniu lekarzy weterynarii, którzy figurowali w *Spisie lekarzy weterynaryjnych*

nr wpisu: **196 [196] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **1906 r., Jarosław**

zawód: **lekarz weterynaryjny**

żona: **Alina Jadwiga z d. Kohlberger**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Śliwińskiego 2a**

data śmierci: **20 września 1939 r.**

wiek: **33 lata**

przyczyna śmierci: **zabity granatem**

data pogrzebu: **21 września 1939 r.**¹⁰²

nazwisko i imię: **Szurek Franciszek**¹⁰³

nr wpisu: **198 [197] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **1887 r., Męcina Mała, pow[iat] Gorlice**

zawód: **rzemieślnik kolejowy**¹⁰⁴

żona: **Maria z d. Szlachetka**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Gipsowa 36**

data śmierci: **16 września 1939 r.**

wiek: **52 lata**

przyczyna śmierci: **padł od kuli przy zbieraniu rannych**¹⁰⁵

data pogrzebu: **18 września 1939 r.**

w *Rzeczypospolitej Polskiej*, ogłoszonym w marcu 1939 roku, a nie poddali się obowiązkowej rejestracji po wojnie, publikowanym sukcesywnie w „Życiu Weterynaryjnym” (1949, nr 10, 11-12; 1950, nr 2-3, 4-5, 6-7), w którym wymieniono łącznie 957 nazwisk lekarzy weterynarii, w tym poległych w czasie wojny. Informacje uzyskane od dr. Włodzimierza Gibasiewicza.

¹⁰² Pochowany na cmentarzu Łyczakowskim, <https://pamieclubliskich.com/cmentarz-lyczakowski-pochowane-osoby/24/> (27 II 2021).

¹⁰³ Szurek Franciszek – ur. 1 lutego 1887 roku, syn Andrzeja, kowala, kierownika kopalni ropy naftowej w Męcinie Wielkiej i Ludwika z d. Kosiba, brat ks. Stanisława Szurka (1885-1964), profesora Wydziału Teologicznego UJK we Lwowie, wg *Spis mieszkańców...* (s. 330) mieszkał pod adresem: Sygniówka Mała 297. Archiwum parafii pw. św. Kosmy i Damiana w Męcinie Wielkiej, Księga ochrzczonych 1839-1985, wpis 1/1887; AEB, KM, Parafia Stryj, sygn. CCXVIII-8, Liber bannorum 1914-1926, wpis 30/1922; ibidem, Spuścizny, S. Szurek, Słoneczne wspomnienia, Kalwaria Zebrzydowska 1964, mps, s. 8, 11; CAW, AO, Szurek Franciszek, sygn. 21.06.1938, Odrzucono.

¹⁰⁴ W oryginale łac. **off[icialis] viae ferroviae, officialis P[olskich] K[olei] P[aństwowych]**. S. Szurek (op. cit., s. 11) podaje, że jego brat Franciszek pracował jako ślusarz kolejowy we Lwowie. AEB, KM, Parafia Stryj, sygn. CCXVIII-8, Liber bannorum 1914-1926, wpis 30/1922 odnotowuje zawód „majster w warsztatach kolejowych”.

¹⁰⁵ „W 1939 r., gdy Niemcy podeszli pod Lwów, zgłosił się jako ochotnik do szpitala wojskowego. Zginął na posterunku, spiesząc z pomocą rannym, trafiony kulami w głowę i serce. Pochowano go w ogrodzie OO. Jezuitów przy ulicy Borkowskiego [Dunin-Borkowskich – KK]”. S. Szurek, op. cit., s. 11.

nazwisko i imię: **Bernakiewicz Bronisław**¹⁰⁶

nr wpisu: **199 [198] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **1918 r., Bielce, Besarabia (Rumunia)**

rodzice: **Władysław i Janina z d. Korojer**

zawód: **żołnierz W[ojska] P[olskiego]**¹⁰⁷

data i miejsce śmierci: **21 września 1939 r., [Lwów], Szkoła [Powszechna im.] Sienkiewicza**¹⁰⁸

wiek: **21 lat**

przyczyna śmierci: **padł od kuli jako żołnierz W[ojska] P[olskiego]**

data pogrzebu: **21 września 1939 r.**¹⁰⁹

pochował: **ks. Konopka TJ**¹¹⁰

nazwisko i imię: **Wasyłuk Józef**¹¹¹

nr wpisu: **203 [203] / 1939**

miejsce urodzenia: **Chodowice**

zawód: **kupiec**¹¹²

żona: **Salomea z d. Kilar**¹¹³

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Zdrowie 14**

data śmierci: **20 września 1939 r.**

wiek: **52 lata**

przyczyna śmierci: **zginął od granatu**

miejsce pogrzebu: **na [cmentarz] Janow[ski]**

nazwisko i imię: **Podgórski Zygmunt**¹¹⁴

¹⁰⁶ Bernakiewicz Bronisław – nie figuruje w *Księdze pochowanych żołnierzy...*, t. 1, *Żołnierze września...*

¹⁰⁷ *żołnierz Wojsk Polskich*.

¹⁰⁸ Poległ najprawdopodobniej za Szkołą Powszechną im. H. Sienkiewicza, na tzw. polach bułgarskich. ARML, sygn. 429/1/6, Księga rejestracji pochowanych cmentarza Janowskiego, t. III, 1928-1940.

¹⁰⁹ Pochowany prowizorycznie w pobliżu Szkoły Powszechnej im. H. Sienkiewicza przy rogu ulic Lwowskich Dzieci i Dunin-Borkowskich lub w pobliskim ogrodzie Domu Rekolekcyjnego jezuitów przy ul. Dunin-Borkowskich 11, następnie 30 września pochowany na cmentarzu Janowskim. Ibidem; por.: wyżej wpis 198/1939, Szurek Franciszek; niżej wpis 240/1939, Bucyk Jan.

¹¹⁰ Zapewne ks. Kazimierz Konopka SJ (por. przypis 181). Jego rodzony brat, ks. Włodzimierz Konopka SJ (1888-1964), rektor domu formacyjnego we Lwowie, przy ul. Dunin-Borkowskich 11, w 1939 roku został mistrzem nowicjatu w Starej Wsi.

¹¹¹ Wasyłuk Józef – ur. 1 kwietnia 1888 roku, syn Jana i Marii z d. Kahan. AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-45, Liber bannorum 1930-1936, wpis 66/1935.

¹¹² zarobnik, ibidem, wpis 66/1935.

¹¹³ Salomea z d. Kierlak, ibidem, wpis 66/1935.

¹¹⁴ Podgórski Zygmunt Stanisław Tadeusz – ur. 9 czerwca 1910 roku, syn Zygmunta, nauczyciela, działacza społecznego, rozstrzelanego przez Niemców 12 listopada 1939 roku w lasach

nr wpisu: **206 [206] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **1910 r., Biała**

rodzice: **Zygmunt**

adres zamieszkania: **[Lwów], ul. Abrahamowiczów, Dom Techników¹¹⁵**

zawód: **inż[ynier] architekt**

data śmierci: **13 września 1939 r.**¹¹⁶

wiek: **29 lat**

przyczyna śmierci: **poległ w walce jako porucznik¹¹⁷ na rogatce Gródeckiej**

data pogrzebu: **5 października 1939 r., godz. 3¹¹⁸**

pochował: **[ks.] dr Jan Kwiatkowski¹¹⁹, katech[eta]¹²⁰**

nazwisko i imię: **Tęcza Józef¹²¹**

nr wpisu: **208 [208] / 1939**

lućmierskich k. Zgierza i Marii z d. Pelc, absolwent Politechniki Lwowskiej, inżynier architekt, urzędnik Biura Parcelacyjnego we Lwowie, młodszy asystent na Wydziale Architektonicznym Politechniki Lwowskiej, podporucznik rezerwy piechoty WP, dowódca III plutonu w II batalionie 19 Pułku Piechoty. Archiwum parafii pw. Opatrzności Bożej w Bielsku-Białej, Liber natorum et baptisatorum pro Biała, t. IX, 1909-1928, wpis 136/1910; CAW, AP, Podgórski Zygmunt, sygn. 2082; ROR 1934, s. 116, 448; *Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1939/40*, Lwów 1939, s. 66, 257; T. Mrówczyński, *Lista strat...*, s. 36; idem, *Polscy architekci w latach wojny i okupacji (1939-1945)*, „Komunikat SARP” 1999, nr 8, s. 9; A. Szklarska-Lohmannowa, *Podgórski Zygmunt Marian Andrzej*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 27, red. E. Rostworowski et al., Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983, s. 93; J. Boberski, *Wydział Architektoniczny*, [w:] *Politechnika Lwowska...*, s. 200; T. Kryska-Karski, *op. cit.*, s. 327; J. Wojciechowski, *19. Pułk Piechoty „Odsieczy Lwowa” w latach 1919-1939*, Pruszków 2015, s. 96; [M. Perepeczo], *Zygmunt Stanisława Tadeusz Podgórski*, http://www.inmemoriam.architektsarp.pl/pokaz/zygmunt_stanislaw_tadeusz_podgorski,34086 (31 I 2021).

¹¹⁵ **[Lwów], ul. Issakowicza 18b.**

¹¹⁶ T. Mrówczyński (*Lista strat...*, s. 36) podaje, że Z. Podgórski zmarł w październiku 1939 roku z ran odniesionych w walce z Niemcami w obronie Lwowa; zob. idem, *Polscy architekci...*, s. 9. Wg *Księgi pochowanych żołnierzy...* (t. 1, *Żołnierze września N-Z*, s. 82). Podgórski Zygmunt Stanisław, ppor. 19 pułku piechoty, ur. 9 czerwca 1910 roku, poległ 13 września 1939 roku w Płocku (!) i został pochowany na cmentarzu wojennym w Płocku-Radziwiu.

¹¹⁷ **p[od]por[ucznik].**

¹¹⁸ W brulionie nieczytelna adnotacja o miejscu pogrzebu. Wg T. Kryski-Karskiego (*op. cit.*, s. 327) pochowany na cmentarzu Lyczakowskim.

¹¹⁹ Kwiatkowski Jan (1896-1970) – kapłan archidiecezji lwowskiej ob. łac., katecheta IV Gimnazjum im. J. Długosza we Lwowie w latach 1933-1939.

¹²⁰ Zgon odnotowany został także w lwowskiej parafii pw. św. Elżbiety, zob. AEB, KM, Parafia św. Elżbiety we Lwowie, sygn. CXXIV-11, Liber mortuorum 1939, wpis 271/1939, zawiera jednak odmienne dane: data śmierci: 14 września; przyczyna śmierci: zabity podczas nalotów; pochował: ks. Wojciech Wojciechowski, wikariusz.

¹²¹ **Tęcza Józef** – pracownik pomocniczy Policji w komendzie wojewódzkiej i miejskiej we Lwowie. Archiwum Akt Nowych w Warszawie (dalej: AAN), Komenda Wojewódzka Policji Państwowej (dalej: KWPP) we Lwowie, sygn. 3, Rozkaz Komendanta Wojewódzkiego Policji Państwowej (dalej: Rozkaz KWPP) we Lwowie nr 426 z 31 sierpnia 1935 roku, k. 96.

data i miejsce urodzenia: **1897 r., Sokółów, powiat Rzeszów**¹²²
zawód: **woźny P[olicji] P[aństwowej]**
żona: **Tekla [z d.] Kędzierska**
adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Sapiehy 1**
data śmierci: **13 września 1939 r.**
wiek: **42 lata**
przyczyna śmierci: **zabity w komis[aracie] VI-tym? [Policji Państwowej]**
data pogrzebu: **13 września 1939 r.**
pochował: **[pochowany] bez księdza**¹²³

nazwisko i imię: **Jordan Kazimiera**
nr wpisu: **210 [210] / 1939**
data urodzenia: **4 marca 1913 r.**
rodzice: **Jan Spodaryk i Maria**
mąż: **Antoni Śliwak**¹²⁴
adres zamieszkania / miejsce śmierci: **Lwów, ul. Lenartowicza 11a parter**
data śmierci: **17 września 1939 r.**
wiek: **26 lat**
przyczyna śmierci: **od granatu**

nazwisko i imię: **Koczvara Zbigniew**¹²⁵ **Wacław Konrad**¹²⁶
nr wpisu: **211 [212] / 1939**
data i miejsce urodzenia: **29 czerwca 1920 r., Lwów**
rodzice: **Jan i Maria [z d.] Ostaszewska**
zawód: **abs[olwent] gimn[azjum]**
adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Grochowska**
data śmierci: **18 września 1939 r.**
wiek: **19 lat**

¹²² USC w Sokołowie Małopolskim, Księga urodzeń Sokółów 1890-1925 – nie figuruje Tęcza Józef.

¹²³ *pogrzebany bez kapłana.*

¹²⁴ W brulionie możliwa wersja: rodzice *Jan Spodaryk i Maria [z d.] Śliwak*; mąż *Antoni*.

¹²⁵ W indeksie: *Zygmunt*.

¹²⁶ *Koczvara Zbigniew Wacław Konrad* – syn nauczyciela gimnazjalnego, absolwent VIII Gimnazjum im. Kazimierza Wielkiego we Lwowie, mieszkał przy ul. Tarnowskiego 69, słuchacz szkoły podchorążych rezerwy WP. AEB, KM, Parafia św. Mikołaja we Lwowie, sygn. CXXXIV-18, Status animarum 1860-1931, wpis ul. Tarnowskiego 69; *Spis mieszkańców...*, s. 189; B. Broś, *Pierwsze miesiące wojenne w 1939 roku. Garść wspomnień*, [w:] *Wspomnienia harcerzy...*, s. 163; *Zbigniew Koczvara*, <https://www.ogrodywspomnien.pl/index/cmentarz-internetowy/54919> (3 II 2021); informacje uzyskane od p. Marty Koczvary-Gieczewskiej, bratanicy Z. Koczvary. P. Włodek (Lwów, część VI/2, *Łyczaków Dolny. Wschód*, b.m. 2016, s. 8) podaje jako adres zamieszkania rodziców ul. Hoffmana 10.

przyczyna śmierci: **padł od kuli**¹²⁷

data pogrzebu: **10 października 1939 r.**¹²⁸

nazwisko i imię: **Chawański**¹²⁹ **Michał**¹³⁰

nr wpisu: **213 [216] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **3 stycznia 1879 r., Medwedowce, [powiat] Buczacz**

rodzice: **Filip i Maria [z d.] Wiązek**¹³¹

zawód: **em[erytowany] kond[uktor] tramw[ajowy]**

żona: **Franciszka [z d.] Wierońska**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Grochowska 66**

data śmierci: **16 września 1939 r.**

wiek: **60 lat**

przyczyna śmierci: **padł od kuli w czasie walk jako cywil niebiorący czynnego udziału**

data pogrzebu: **20 września 1939 r., ekshumacja**

nazwisko i imię: **Chawański Władysław**¹³²

nr wpisu: **214 [217] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **1 grudnia 1908 r., Lwów**

rodzice: **Michał i Franciszka [z d.] Wierońska**

zawód: **urzędnik Ubezpiecz[ieczalni] Społ[ecznej]**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Grochowska 66**

data śmierci: **17 września 1939 r.**

wiek: **31 lat**

przyczyna śmierci: **padł od kuli w czasie walk jako cywil niebiorący czynnego udziału w walce**

data pogrzebu: **21 września 1939 r., ekshumacja**

¹²⁷ **padł od kuli**, przy ul. Nad Jarem na Persenkówce. D. Markowski, T. Zachara, *op. cit.*, s. 129.

¹²⁸ Po odnalezieniu przez matkę prowizorycznego grobu ekshumowany i ponownie pochowany miesiąc po śmierci na cmentarzu Obrońców Lwowa. *Ibidem*; P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 10, przypis 66; Zbigniew Koczwar, <https://www.ogrodywspomnien.pl/index/cmentarz-internetowy/54919> (3 II 2021); B. Broś, *op. cit.*, s. 163; S. Nicieja, *Cmentarz Obrońców Lwowa...*, s. 118, 334 (data śmierci 10 października); informacje uzyskane od p. M. Koczwały-Gieczewskiej.

¹²⁹ W indeksie: **Chowański**.

¹³⁰ **Chawański Michał** – miał pochodzenie chłopskie, wg *Spisu mieszkańców...* (s. 60) w 1935 roku pracownik Miejskiej Kolei Elektrycznej we Lwowie, mieszkał przy ul. Bojowej. AGAD, KML, sygn. 134, Parafia Buczacz, Liber natorum 1872-1886, wpis 160/1880.

¹³¹ Por. *ibidem*, Liber copulatorum 1872-1886, wpis 63/1878: Maria z d. Wiązek.

¹³² **Chawański Władysław** – wg *Spisu mieszkańców...* (s. 60) w 1935 roku pracował jako subiekt, mieszkał przy ul. Bojowej.

nazwisko i imię: **Jakubowski Tadeusz**¹³³
nr wpisu: **219 [237] / 1939**
rodzice: **Kazimierz i Maria**
adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Ujejskiego 8**
data śmierci: **19 września**¹³⁴ **1939 r.**
przyczyna śmierci: **occisus per militem** [zabity przez żołnierza]
pochował: **[pochowany] bez księdza**

nazwisko i imię: **Pińska Emilia**¹³⁵
nr wpisu: **223 [241] / 1939**
rodzice: **Józef i Agata**
data i miejsce śmierci: **18 września 1939 r., [Lwów], ul. Sapiehy 10**
przyczyna śmierci: **occisa** [zabita]¹³⁶
data pogrzebu: **20 września 1939 r.**¹³⁷
pochował: **ks. A[leksander] Szerłagowski**¹³⁸

nazwisko i imię: **Makowicz Franciszka**¹³⁹
nr wpisu: **225 [243] / 1939**
miejsce urodzenia: **Przemyśl**
rodzice: **Leon i Regina**
adres zamieszkania: **[Lwów], ul. Kadecka 6**
data śmierci: **20 września 1939 r.**
wiek: **38 lat**
przyczyna śmierci: **zabita granatem**¹⁴⁰
pochował: **[pochowana] bez księdza**¹⁴¹

¹³³ Ze względu na skąpe dane personalne zawarte we wpisie (brak daty urodzenia, nazwiska panińskiego matki) jednoznaczna identyfikacja tej osoby wymaga szczegółowych poszukiwań. Przeprowadzona kwerenda ujawniła, że w księgach metrykalnych lwowskich parafii występuje kilka osób o imieniu i nazwisku Tadeusz Jakubowski, ponadto odnaleziono co najmniej dwa małżeństwa Jakubowskich o imionach Kazimierz i Maria.

¹³⁴ **13 września**, również w indeksie.

¹³⁵ Pińska Emilia – mieszkała przy ul. Tomickiego 10. K. Kubicki, *op. cit.*

¹³⁶ Zmarła w 601 Szpitalu Wojennym, działającym w budynku Politechniki Lwowskiej. *Ibidem.*

¹³⁷ Wg P. Naleźniaka (*Zapomniane mogiły...*, s. 8) pochowana 23 września na cmentarzu Łyczakowskim.

¹³⁸ Szerłagowski Aleksander (1894-1964) – kapłan diecezji przemyskiej ob. łac., w trakcie kampanii wrześniowej kapelan 601 Szpitala Wojennego we Lwowie.

¹³⁹ Makowicz Franciszka – żona Władysława Makowicza. K. Kubicki, *op. cit.*

¹⁴⁰ Zmarła w 601 Szpitalu Wojennym, działającym w budynku Politechniki Lwowskiej. *Ibidem.*

¹⁴¹ Pochowana 20 września w ogrodzie Politechniki Lwowskiej przez ks. A. Szerłagowskiego, kapelana 601 Szpitala Wojennego, następnie ok. 10 października 1939 roku ekshumowana. *Ibidem*; D. Markowski, T. Zachara, *op. cit.*, s. 121.

nazwisko i imię: **Kosiba Michał**¹⁴²

nr wpisu: **226 [244] / 1939**

zawód: **81 p[ułk] p[iechoty] Grodno**

data i miejsce śmierci: **16 września 1939 r., [Lwów], ul. [29] Listopada nr ?**

przyczyna śmierci: **padł wskutek działań wojennych**¹⁴³

nazwisko i imię: **Zachajkiewicz**¹⁴⁴ **Kazimierz**¹⁴⁵

nr wpisu: **228 [246] / 1939**

miejsce urodzenia: **Warszawa**

rodzice: **Piotr i Maria**

data i miejsce śmierci: **19 września 1939 r., [Lwów], ul. Sapiehy 12**

wiek: **14 lat**

przyczyna śmierci: **zabity granatem**¹⁴⁶

pochował: **[pochowany] bez księdza**¹⁴⁷

nazwisko i imię: **Mazur Witalis**¹⁴⁸

nr wpisu: **229 [247] / 1939**

¹⁴² Kosiba Michał Wawrzyniec – ur. 20 września 1917 roku w Bratkówce koło Krosna, syn Michała, nauczyciela i Wiktorii z d. Kabza, absolwent Korpusu Kadetów w Rawiczu i Szkoły Podchorążych Piechoty w Ostrowi Mazowieckiej, podporucznik służby stałej piechoty WP, poległ jako dowódca kompanii I batalionu w 1 „grodzińskim” pułku piechoty. USC w Wojaszówce, Księga urodzeń Bratkówka 1890-1945, wpis 6/1917; R. Rybka, K. Stepan, *Rocznik oficerski 1939. Stan na dzień 23 marca 1939*, Kraków 2006, s. 118, 645; eadem, *Awanse oficerskie...*, s. 35; *Księga pochowanych żołnierzy...*, t. 1, *Żołnierze września N-Z*, s. 362 (data śmierci 17 września); T. Kryśka-Karski, *op. cit.*, s. 195; S. Łodygowski, *Kadeci II RP walczyli i ginęli za Polskę*, Poznań–Rawicz 1997, s. 27; R. Dalecki, *op. cit.*, s. 297; informacje uzyskane od p. Katarzyny Szurkowskiej, siostrzenicy M. Kosiby.

¹⁴³ Zwłoki przeniesiono 17 września do 601 Szpitala Wojennego, następnie pochowano 19 września na cmentarzu Łyczakowskim. K. Kubicki, *op. cit.*; P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 7; D. Markowski, T. Zachara, *op. cit.*, s. 127; *Michał Kosiba*, <https://cmentarzlyczakowski.pl/karty-nagrobkow/michal-kosiba/> (8 III 2021).

¹⁴⁴ W indeksie: **Zachajkiewicz**.

¹⁴⁵ Zachajkiewicz Kazimierz – ur. w 1925 roku, uczeń gimnazjum jezuickiego w Chyrowie, mieszkał przy ul. Orzeszkowej 7. L. Grzebień, J. Kochanowicz, J. Niemiec, *Chyrowiacy. Słownik biograficzny wychowanków Zakładu Naukowo-Wychowawczego OO. Jezuitów w Chyrowie, 1886-1939*, Kraków 2000, s. 624 („żołnierz AK [...] w okresie wojennym zginął na froncie”); K. Kubicki, *op. cit.*

¹⁴⁶ Zmarł w 601 Szpitalu Wojennym, działającym w budynku Politechniki Lwowskiej. *Ibidem*.

¹⁴⁷ Pochowany 20 września w ogrodzie Politechniki Lwowskiej przez ks. A. Szerlągowskiego, kapelana 601 Szpitala Wojennego. *Ibidem*; D. Markowski, T. Zachara, *op. cit.*, s. 121.

¹⁴⁸ Mazur Witalis Zygmunt Zenon – ur. 28 kwietnia 1919 roku, syn Karola, urzędnika Magistratu m. Lwowa i Marceli z d. Wojtałowicz lub Wojtanowicz, mieszkał przy ul. Sakramentek 30, harcerz Ochotniczego Batalionu Obrony Lwowa. AGAD, KML, sygn. 1927, Parafia św. Mikołaja we Lwowie, Liber copulatorum 1905-1912, wpis 33/1905; AEB, KM, Parafia św. Andrzeja we Lwowie, sygn. CXX-16, Liber natorum 1915-1926, [wpis 34/1919]; *Księga adresowa król.*

data i miejsce urodzenia: **1919 r., Lwów**
rodzice: **Karol i Marcela**
zawód: **uczeń gimn[azjum]**
data i miejsce śmierci: **23 września 1939 r., [Lwów], ul. Sapiehy 12**
wiek: **20 lat**
przyczyna śmierci: **occisus [zabity]**¹⁴⁹
pochował: **[pochowany] bez księdza**¹⁵⁰

nazwisko i imię: **Eberhardt Ryszard**¹⁵¹
nr wpisu: **230 [248] / 1939**
miejsce urodzenia: **Lwów**¹⁵²
rodzice: **Adam i Władysława**
data i miejsce śmierci: **18 września 1939 r., [Lwów], ul. Sapiehy 12**
wiek: **17 lat**
przyczyna śmierci: **[zabity]**¹⁵³
pochował: **[pochowany] bez księdza**¹⁵⁴

nazwisko i imię: **Czernikowska Klemencja**¹⁵⁵
nr wpisu: **231 [249] / 1939**
data urodzenia: **1851 r.**
stan cywilny: **wdowa**
adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Kopernika 27**
data śmierci: **18 września 1939 r.**
wiek: **88 lat**
przyczyna śmierci: **zginęła od kuli**

stoł. miasta Lwowa, Lwów 1916, s. 209; *Księga pochowanych żołnierzy...*, t. 1, *Żołnierze września N-Z*, s. 366; K. Kubicki, *op. cit.*

¹⁴⁹ Zmarł w 601 Szpitalu Wojennym, działającym w budynku Politechniki Lwowskiej. *Ibidem*.

¹⁵⁰ Pochowany 25 września na cmentarzu Łyczakowskim. *Ibidem*; D. Markowski, T. Zachara, *op. cit.*, s. 123, 128; P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 7.

¹⁵¹ Eberhardt Ryszard – ur. 1 stycznia 1923 roku, syn Adama, maszynisty kolejowego i Władysławy z d. Bańkowskiej, mieszkał przy ul. Strzałkowskiej 25. AEB, KM, Parafia św. Antoniego we Lwowie, sygn. CXXII-23, Index natorum 1800-1946, rok 1923; *Spis mieszkańców...*, s. 97; K. Kubicki, *op. cit.*

¹⁵² **Sanok**. W brulionie podano dwa (!) miejsca urodzenia. R. Eberhardt urodził się we Lwowie, natomiast w Sanoku urodziła się jego matka, Władysława Eberhardt z d. Bańkowska, która zmarła tego samego dnia w 601 Szpitalu Wojennym, raniona wraz z synem w pobliżu szkoły św. Marii Magdaleny. *Ibidem*.

¹⁵³ Zabity na ulicy przy szkole św. Marii Magdaleny, zwłoki przyniesiono do 601 Szpitala Wojennego działającego w budynku Politechniki Lwowskiej. *Ibidem*.

¹⁵⁴ Pochowany 20 września w ogrodzie Politechniki Lwowskiej przez ks. A. Szerłagowskiego, kapelana 601 Szpitala Wojennego. *Ibidem*; D. Markowski, T. Zachara, *op. cit.*, s. 121.

¹⁵⁵ W indeksie: **Klementyna**.

pochował: **[pochowana] bez [księdza]**¹⁵⁶

nazwisko i imię: **N.N. kobieta**

nr wpisu: **232 [250] / 1939**

data i miejsce śmierci: **18 września 1939 r., [Lwów], ul. Sapiehy 12**¹⁵⁷

przyczyna śmierci: **occisa [zabita]**

nazwisko i imię: **Dymon Rozalia Bronisława**¹⁵⁸

nr wpisu: **233 [251] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **22 grudnia 1902 r., Piotrkowice**

rodzice: **Franciszek Kajdecki i Rozalia [z d.] Sordyl**

mąż: **Franciszek**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], Kulparków**

data śmierci: **20 września 1939 r.**

wiek: **37 lat**

przyczyna śmierci: **occisa [zabita]**

nazwisko i imię: **Dymon Maria Anna**¹⁵⁹

nr wpisu: **234 [252] / 1939**

data urodzenia: **26 lipca 1924 r.**

rodzice: **Franciszek i Rozalia [z d.] Kajdecka**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], Kulparków**

data śmierci: **20 września 1939 r.**

wiek: **15 lat**

przyczyna śmierci: **occisa [zabita]**

nazwisko i imię: **Dymon Helena Janina**¹⁶⁰

nr wpisu: **235 [253] / 1939**

data urodzenia: **26 maja**¹⁶¹ **1926 r.**

rodzice: **Franciszek i Rozalia [z d.] Kajdecka**

¹⁵⁶ Zob. B. Patlewicz, R. Tomczyk, *Cmentarz Janowski...*, t. 2, Szczecin 2017, s. 358: Czernichowska Klementyna, data śmierci 1939 rok, pochowana na cmentarzu Janowskim.

¹⁵⁷ Adres wskazuje na działający w gmachu głównym Politechniki Lwowskiej, 601 Szpital Wojenny.

¹⁵⁸ Dymon Rozalia Bronisława z d. Kajdecka – żona Franciszka Dymona (ur. 1892), robotnika, mieszkała przy ul. Lipniki (Kulparków). AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-52, Liber bannorum 1937-1946, wpis 454/1939.

¹⁵⁹ Dymon Maria Anna – córka robotnika, pochodzącego z Woli Żelichowskiej, mieszkała przy ul. Lipniki (Kulparków). Zob. ibidem.

¹⁶⁰ Dymon Helena Janina – córka robotnika, pochodzącego z Woli Żelichowskiej, mieszkała przy ul. Lipniki (Kulparków). Zob. ibidem.

¹⁶¹ **20 maja.**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **Lwów, Kulparków**

data śmierci: **20 września 1939 r.**

wiek: **13 lat**

przyczyna śmierci: **occisa [zabita]**

nazwisko i imię: **Piątkowska Stefania**¹⁶²

nr wpisu: **236 [260] / 1939**

data urodzenia: **1875 r.**

rodzice: **Jan Radecki i Ludwika**¹⁶³

mąż / stan cywilny: **śp. Stanisław, wdowa**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Obwodowa 24**

data śmierci: **14 września 1939 r.**

wiek: **64 lat**

przyczyna śmierci: **z ran od kuli karabin[owej]**

nazwisko i imię: **Kozłowski Stanisław Franciszek**¹⁶⁴

nr wpisu: **237 [282] / 1939**

rodzice: **Antoni i Julia z d. Merkel**

zawód: **inż[ynier], dyrekt[or] elektro[wni]**

żona: **Stefania z d. Uhorczak**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Kadecka 1**

data śmierci: **22 września 1939 r.**

¹⁶² Piątkowska Stefania Emilia z d. Radecka – ur. 23 października 1875 lub 1876 roku we Lwowie, córka Stanisława i Ludwika, wdowa po Stanisławie Piątkowskim (1870-1934), inspektorze plantacji miejskich i prezesie Małopolskiego Towarzystwa Ogrodniczego we Lwowie. AGAD, KML, sygn. 1723, Parafia św. Andrzeja we Lwowie, Liber copulatorum 1899-1904, wpis 34/1901; AEB, KM, Parafia św. Andrzeja we Lwowie, sygn. CXX-5, Liber bannorum 1887-1903, wpis 49/1901; ibidem, sygn. CXX-2, Index copulatorum 1859-1902, wpis 34/1901; ibidem, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-29, Liber natorum 1901-1904, wpis 31/1902, 303/1903.

¹⁶³ W księgach metrykalnych w rubryce rodzice wpis Stanisław i Rozalia Radecka.

¹⁶⁴ Kozłowski Stanisław Franciszek – ur. 24 lutego 1888 roku we Lwowie, syn krawca, absolwent Wydziału Mechanicznego Politechniki Lwowskiej, inżynier budowy maszyn, urzędnik Okręgowej Dyrekcji Kolei Państwowych we Lwowie, kierownik elektrowni na Persenkówce, dyrektor Miejskich Zakładów Elektrycznych we Lwowie, wykładowca na Wydziale Mechanicznym Politechniki Lwowskiej. AEB, KM, Parafia św. Mikołaja we Lwowie, sygn. CXXXIV-8, Liber natorum 1883-1889, wpis 56/1888; ibidem, Parafia św. Elżbiety we Lwowie, sygn. CXXIV-2, Liber bannorum 1914-1921, wpis 143/1920; CAW, AO, Kozłowski Stanisław, sygn. KN 4.11.1933; M. Walczak, *Szkolnictwo wyższe i nauka polska w latach wojny i okupacji 1939-1945*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 237; idem, *Ludzie nauki i nauczyciele polscy podczas II wojny światowej. Księga strat osobowych*, Warszawa 1995, s. 111; R. Szewalski, *Wydział Mechaniczny*, [w:] *Politechnika Lwowska...*, s. 404; W. Wilgusiewicz, *Energetycy lwowiacy na Śląsku*, Katowice 1998, s. 61-62; M. Kałuski, *Słownik zasłużonych i znanych Polaków urodzonych we Lwowie*, Melbourne–Toruń 2021, s. 288.

przyczyna śmierci: **occisus [zabity]**¹⁶⁵

data pogrzebu: **23 września 1939 r.**

nazwisko i imię: **Topolnicki Aleksander Józef**¹⁶⁶

¹⁶⁵ „Kiedy 22 września 1939 r. Armia Czerwona wkroczyła do Lwowa, jeden z oddziałów zajął gmach elektrowni. Od dyrektora Kozłowskiego zażądano uruchomienia jej w ciągu kilku najbliższych godzin. Gdy odpowiedział, że jest to w tak krótkim czasie niewykonalne, został zastrzelony przez oficera sowieckiego (we własnym gabinecie lub, według innej wersji, na podwórzu domu przy gmachu Miejskich Zakładów Elektrycznych)”. S. Kalbarczyk, *Polscy pracownicy nauki ofiary zbrodni sowieckich w latach II wojny światowej. Zamordowani, więzieni, deportowani*, Warszawa 2001, s. 121; por.: T. Riedl, *We Lwowie. Relacje*, Wrocław 1996, s. 11: „najprawdopodobniej zastrzelony przez oficera radzieckiego”; B. Mękarska-Kozłowska, *op. cit.*, s. 15-16: „Zmiana władzy w gmachu Miejskich Zakładów Elektrycznych nastąpiła w parę dni [!] po wkroczeniu bolszewików do Lwowa. Do dyrektora MZE Kozłowskiego przyszło kilku oficerów NKWD. Jeden z nich, wskazując na niego palcem, zapytał: – «Kto dyrektor? Ty dyrektor?» – «Tak, ja!» – brzmiała twierdząca odpowiedź. – «Niet» – pokiwał przecząco palcem bolszewik. – «Tępier ja dyrektor!». Tego samego dnia p. Kozłowskiego rozstrzelano na podwórzu jego domu, tuż przy gmachu MZE”; G. Hryciuk, *op. cit.*, s. 17-18: „Wstrząsające wrażenie wywołało przypadkowe [!] – jak można sądzić – zastrzelenie przez czerwonoarmistę dyrektora elektrowni na Persenkówce, Stanisława Kozłowskiego”; M. Dayczak-Domanasiewicz, *Początek II wojny światowej i okupacji sowieckiej we Lwowie. Fragmenty wspomnień Wawrzyńca Dayczaka*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” 2013, t. 58, s. 266: „zdarzył się też nieoczekiwany wypadek w elektrowni miejskiej. Gdy weszli tam sowieci, wystąpił zastępca nieobecnego dyrektora Tomickiego [?, dyrektor MZE Józef Tomicki zmarł w 1925 roku – KK], inż. Kozłowski w otoczeniu pracowników. Na zapytanie komendanta «Ty kto?» odpowiedział «ja dyrektor» i sięgnął ręką ku górnej kieszeni surduta po legitymację, ale tamten momentalnie strzelił do niego z pistoletu i położył go trupem na miejscu. Sądził zapewne, że Kozłowski sięgał ręką po pistolet, a nie po legitymację. Kozłowskiego załowała cała załoga, bo był lubiany, a miasto straciło bardzo dzielnego, wysoko kwalifikowanego fachowca”. W przypisie doprecyzowano, że opisana przez W. Dayczaka śmierć S. Kozłowskiego „miała miejsce w nowoczesnym gmachu Dyrekcji Zakładów Elektrycznych usytuowanym u zbiegu ulic Pełczyńskiej i Kadeckiej”, *ibidem*, przypis 20; S. Ostrowski, *W obronie polskość ziemi lwowskiej. Dnie pohańbienia 1939-1941. Wspomnienia*, Warszawa 1986, s. 46: „oddział [sowiecki] z czołgami wjechał do zabudowań elektrowni miejskiej, zastrzelił dyrektora miejskich zakładów elektrycznych, dr. Kozłowskiego”. Na temat daty, miejsca i okoliczności śmierci S. Kozłowskiego w literaturze pojawia się kilka wersji, m.in.: A. Kunert (*op. cit.*, s. 109-110) podaje, że zginął on we wrześniu 1939 roku w nieznanym bliżej miejscu i okolicznościach; M. Walczak (*Nauczyciele i naukowcy – oficerowie polscy, więźniowie obozów w Kozielsku, Ostaszkowie i Starobielsku*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1991, nr 3-4, s. 237) umieszcza go w gronie oficerów więzionych w Kozielsku i zamordowanych w 1940 roku w Katyniu, W. Bolewski i H. Pierzchała (*Losy polskich pracowników nauki w latach 1939-1945. Straty osobowe*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989, s. 128) podają zaś, że został on zabity na początku października 1941 roku we Lwowie. Pełniejsze zestawienie literatury odnotowującej zgon S. Kozłowskiego wraz z wyliczeniem hipotez i mylnych informacji dotyczących jego śmierci zob. S. Kalbarczyk, *op. cit.*, s. 121-122.

¹⁶⁶ Topolnicki Aleksander Józef – ur. 12 grudnia 1891 roku, syn Erazma, urzędnika sądowego i Klotyldy z d. Wąsowicz, absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego, magister prawa, oficer Policji Państwowej, komendant szkoły szeregowych Policji we Lwowie, kierownik komisarjatu VI we Lwowie, komendant powiatowy w Brzozowie, Rawie Ruskiej i Dubnie, zastępca komendanta komendy miejskiej w Poznaniu, kierownik referatu administracyjnego komendy

nr wpisu: **238 [297] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **1891 r., Husiatyn**

zawód: **podinspektor P[olicji] P[aństwowej]**

żona: **Zofia z d. Krzyśków**

adres zamieszkania: **[Lwów], Lenartowicza 11a**

data śmierci: **22 września 1939 r.**

wiek: **48 lat**

przyczyna śmierci: **zmarł w 6 szpitalu okręgowym we Lwowie z ran odniesionych na placu Bernard[ynskim] we Lwowie dnia 22 września 1939 r.**¹⁶⁷

data pogrzebu: **23 września 1939 r.**¹⁶⁸

pochował: **[ks.] Józef Klos, wik[ariusz]**

nazwisko i imię: **Wysocki Antoni Anastazy**¹⁶⁹

wojewódzkiej w Poznaniu, oficer inspekcyjny komend wojewódzkich w Łucku, Nowogródku i Lwowie, kapitan rezerwy piechoty WP. AEB, KM, Parafia Husiatyn, sygn. LXXVI-2, Liber natorum 1890-1912, wpis 32/1892; AAN, Komenda Główna Policji Państwowej (dalej: KGPP) w Warszawie, sygn. 850, Nadkomisarze Policji Państwowej. Wykazy [1938-1939], k. 2; ibidem, sygn. 868, Kandydaci na oficerów inspekcyjnych. Wykaz, Poznań, 10 czerwca 1936 roku, k. 113; ibidem, KWPP we Lwowie, sygn. 4, Rozkaz KWPP we Lwowie nr 544 z 6 kwietnia 1939 roku, k. 274; CAW, AP, Topolnicki Aleksander, sygn. 2416; ibidem, sygn. 183; ROR 1934, s. 11, 977; A. Misiuk, *Policja Państwowa 1919-1939. Powstanie, organizacja, kierunki działania*, Warszawa 1996, s. 238; idem, *Geneza, organizacja i kierunki działania instytucji policyjnych w Poznaniu w okresie międzywojennym w latach 1918-1939*, [w:] *Martyrologia policjantów województwa poznańskiego II RP*, red. Z. Smolarek, A. Borowski, Szczecino 2010, s. 31; M. Mączyński, *Policja Państwowa w II Rzeczypospolitej. Organizacyjno-prawne podstawy funkcjonowania*, Kraków 1997, s. 142; K. Grodziska, *Polskie groby na cmentarzach Londynu*, t. 2, Kraków 2001, s. 421. R. Dalecki (*Uwagi i sprostowania gen. bryg. Maksymiliana Milana-Kamskiego do „Dziennika” gen. bryg. Władysława Langnera*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2015, nr 2, s. 158) podaje, że A. Topolnicki znalazł się we Lwowie jako oficer komendy okręgowej z Poznania, ewakuowanej 4 września 1939 roku, tymczasem pełnił on już od 1936 roku funkcję oficera inspekcyjnego komendy wojewódzkiej we Lwowie. AAN, KGPP w Warszawie, sygn. 580, Rozkaz personalny Komendanta Głównego Policji Państwowej nr 16 z 10 sierpnia 1936 roku, k. 61; ibidem, sygn. 590, Rozkaz KWPP we Lwowie nr 468 z 31 sierpnia 1936 roku, k. 144.

¹⁶⁷ „Zginął zastrzelony przez NKWD”, <https://genealogia.okiem.pl/topolnicki.htm> (16 III 2021).

¹⁶⁸ Pochowany 25 września na cmentarzu Łyczakowskim. D. Markowski, T. Zachara, *op. cit.*, s. 128; P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 8.

¹⁶⁹ **Wysocki Antoni Anastazy** – ur. 15 czerwca 1887 roku, syn właściciela majątku Wola Grzymkowska, słuchacz Szkoły Handlowej w Warszawie, Wydziału Chemicznego Politechniki Lwowskiej i Wyższej Szkoły Przemysłu Włókienniczego w Verviers (Belgia), żołnierz Legionów Polskich, oficer Policji Państwowej, komendant powiatowy w Bielsku, Wysokiem Mazowieckiem, Kutnie, Sarnach i Łunińcu, kierownik IX komisariatu w Warszawie, oficer inspekcyjny komendy m. st. Warszawy i komendy wojewódzkiej we Lwowie, porucznik kawalerii WP (?). Archiwum Państwowe w Łodzi, Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Kazimierzu, sygn. 162, Akta urodzeń 1887, wpis 78/1887; AAN, KGPP w Warszawie, sygn. 850, Nadkomisarze Policji Państwowej. Wykazy [1938-1939], k. 6; ibidem, KWPP we Lwowie, sygn. 3, Rozkaz KWPP we

nr wpisu: **239 / 1939; 8 [8] / 1940**¹⁷⁰

data i miejsce urodzenia: **17 czerwca 1887 r., Wola Grzymkowa, gm[ina] Rąbień, woj[ewództwo] łódzkie**

rodzice: **Stanisław i Maria [z d.] Piaskowska**

adres zamieszkania: **[Lwów], ul. Sapiehy 1**

zawód: **nadk[omisarz] P[olicji] P[aństwowej]**¹⁷¹

żona: **Elżbieta z d. Sławińska**

data śmierci: **22 września 1939 r.**

wiek: **52 lata**¹⁷²

przyczyna śmierci: **zabity w Sichowie (Lesienice), świadkowie:**¹⁷³ **żona, córka Olga Maciąg, zamieszkała Lwów, ul. Chodorowskiego 11**¹⁷⁴

nazwisko i imię: **Bucyk Jan**¹⁷⁵

nr wpisu: **240 / 1939; 21 [21] / 1940**¹⁷⁶

data i miejsce urodzenia: **1900 r., Milatyn**

rodzice: **Józef i Anna [z d.] Cienira**¹⁷⁷

zawód: **st[arszy] post[erunkowy] P[olicji] P[aństwowej]**¹⁷⁸

żona: **Wiktoria z d. Buchent**¹⁷⁹

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Dunin-Borkowskich**

data śmierci: **12 września 1939 r.**

wiek: **39 lat**¹⁸⁰

przyczyna śmierci: **zabity w obronie Lwowa**

Lwowie nr 401 z 1 lutego 1935 roku, k. 20; CAW, AO, Wysocki Antoni, sygn. KN 15.06.1932; ibidem, sygn. OPWI 29/3653; M. Mączyński, *op. cit.*, s. 143; A. Kuprianis, *General brygady Czesław Młot-Fijałkowski (1892-1944)*, Warszawa 2004, s. 39; J. Cisek, E. Kozłowska, Ł. Wieczorek, *Wysocki Antoni, ps. „Solyk”*, <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/%C5%B-Co%C5%82nierz/233681/> (13 III 2021).

¹⁷⁰ Zgon zarejestrowany dwukrotnie, w brulionie adnotacja na marginesie: **vide t. XIII, pag. 259, nr pos. 339/[19]39.**

¹⁷¹ W duplikacie za rok 1940: **urzędnik P[olicji] P[aństwowej].**

¹⁷² W duplikacie za rok 1940: **53 lata.**

¹⁷³ W duplikacie za rok 1940: **świadkami rozpoznania zwłok byli:.**

¹⁷⁴ „Rozstrzelany przez Niemców”. J. Cisek, E. Kozłowska, Ł. Wieczorek, *op. cit.*

¹⁷⁵ **Bucyk Jan** – ur. 28 czerwca 1900 roku, kolejarz, mieszkał Bogdanówka 45. AEB, KM, Parafia św. Elżbiety we Lwowie, sygn. CXXIV-3, Liber bannorum 1921-1930, wpis 201/1928.

¹⁷⁶ Zgon zarejestrowany dwukrotnie, w brulionie adnotacja na marginesie: **vide t. XIII, pag. 259, nr pos. 340/[19]39.**

¹⁷⁷ Ciciura, zob. AEB, KM, Parafia św. Elżbiety we Lwowie, sygn. CXXIV-3, Liber bannorum 1921-1930, wpis 201/1928; por. przypis 182.

¹⁷⁸ W duplikacie za rok 1940: **funk[cjonariusz] Policji [Państwowej].**

¹⁷⁹ Buchend, zob. AEB, KM, Parafia św. Elżbiety we Lwowie, sygn. CXXIV-3, Liber bannorum 1921-1930, wpis 201/1928; por. przypis 182.

¹⁸⁰ W duplikacie za rok 1940: **40 lat.**

pochował: [ks.] **Kaz[imierz] Konopka SJ**¹⁸¹

[W brulionie dołączone luzem pismo:]

Poświadczam, że w naszym ogrodzie leży pochowany Bucyk Jan st[arszy]
posterunkowy P[olicji] P[aństwowej] zabity w bitwie dnia 12 września 1939
i pochowany w naszym ogrodzie.

Lwów d[nia] 24 I 1940

ks. K[azimierz] Konopka T.J.

[fioletowy odcisk podłużnej pieczętki:]

DOM REKOLEKCYJNY

Lwów, Dunin Borkowskich 11.

Telegr[am]: Jezuici Lwów Dunin Borkowskich.¹⁸²

nazwisko i imię: **Batowski Stanisław Ignacy**¹⁸³

nr wpisu: **241 / 1939; 77 [77] / 1940**¹⁸⁴

¹⁸¹ Konopka Kazimierz (1879-1941) – jezuita prowincji małopolskiej Towarzystwa Jezusowego, minister domu rekolekcyjnego we Lwowie przy ul. Dunin-Borkowskich 11 w latach 1938-1941.

¹⁸² Poświadczenie wypisane odręcznie przez ks. K. Konopkę czarnym atramentem, na kartce papieru o wymiarach 17 cm x 21 cm, z późniejszą adnotacją inną ręką: „wpisano «Liber mortuorum» T. XIII, pag. 259, nr pos. 340/[19]39”. Ponadto w brulionie znajduje się świadectwo ślubu Jana Bucyka, syna Józefa i Anny z d. Ciciura z Wiktoria Buchend, zawartego 20 października 1928 roku w parafii pw. św. Elżbiety we Lwowie, wystawione 25 stycznia 1940 roku.

¹⁸³ **Batowski Stanisław Ignacy** – ur. 3 kwietnia 1903 roku, syn artysty malarza Stanisława Kaczor-Batowskiego i Ireny z d. Bienkowskiej, brat Henryka Batowskiego (1907-1999), profesora Wydziału Filozoficzno-Historycznego UJ w Krakowie, student Państwowej Szkoły Handlowej we Lwowie i Wyższej Akademii Handlowej w Québecu (Kanada), żołnierz Legionów Polskich i WP, kierownik polskiego banku w Montrealu (Kanada), sekretarz Związku Weteranów Armii Polskiej w Kanadzie, podporucznik rezerwy piechoty WP, walczył w II batalionie 1 „grodzieńskiego” pułku piechoty. Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie, Konsystorz metropolitalny ob. łac. we Lwowie, sygn. 618/2/2483, Parafia św. Mikołaja we Lwowie, Liber natorum 1902-1911, wpis 188/1903; AEB, KM, Parafia św. Mikołaja we Lwowie, sygn. CXXXIV-18, Status animarum 1860-1931, wpis ul. Poniatowskiego 1; CAW, AP, Batowski Stanisław, sygn. I.481.B.3378; ibidem, AO, Batowski Stanisław, sygn. 21.06.1938, Odrzucono; ROR 1934, s. 46, 462; *Obrona Lwowa 1939*, t. 2, s. 103; M. Pułaski, *Henryk Adam Batowski (1907-1999)*, [w:] *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga Wydziału Historycznego*, red. J. Dybiec, Kraków 2000, s. 494; J. Cisek, E. Kozłowska, Ł. Wieczorek, *Słownik Legionistów Polskich 1914-1918*, t. 1, Kraków–Warszawa–Zalesie Górne 2017, s. 223 (data ur. 5 stycznia 1901 roku); <https://www.weterani.ca/historia> (1 IX 2021); informacje uzyskane od mgr Marzeny Włodek z Archiwum Nauki PAN i PAU w Krakowie. W opracowaniach data śmierci 20 września, zob.: *Księga pochowanych żołnierzy...*, t. 1, *Żołnierze września N-Z*, s. 346; T. Kryśka-Karski, *op. cit.*, s. 22; R. Dalecki, *Armia „Karpaty”...*, s. 366 (w starszych wydaniach tej publikacji pojawiała się błędna informacja: „znany malarz”); idem, *Ostatni okres obrony Lwowa (19-22 IX 1939 r.)*, [w:] *Obrona Lwowa 1939*, t. 2, s. 377.

¹⁸⁴ Zgon zarejestrowany dwukrotnie, w duplikacie za rok 1940 adnotacja na marginesie: **vide sub anno 1939, t. XIII, pag. 259, nr pos. 340.**

rodzice: **Ignacy ?**¹⁸⁵

adres zamieszkania: [Lwów], ul. Ciepłaka 11

data śmierci: **17 września 1939 r.**¹⁸⁶

przyczyna śmierci: **zabity na Zamarstynowie podczas ataku na linie niemieckie**

nazwisko i imię: **Kozień Bronisław Andrzej**¹⁸⁷

nr wpisu: **242 / 1939; 88 [88] / 1940**¹⁸⁸

data i miejsce urodzenia: **16 kwietnia 1912 r., Lwów**

rodzice: **Andrzej i Maria [z d.] Twers**

zawód: **urzędnik**

żona: **Lidia z d. Macheta**

adres zamieszkania: [Lwów], ul. [29] Listopada 18

data śmierci: **18 września 1939 r.**

wiek: **27 lat**¹⁸⁹

przyczyna śmierci: **zabity w Zimnej Wódce**

data pogrzebu: **14 kwietnia 1940 r.**

nazwisko i imię: **Świątkowska Zofia**¹⁹⁰

nr wpisu: **243 / 1939; [176[a] / 1941]**¹⁹¹

data i miejsce urodzenia: **10 grudnia 1885 r., Białobożnica**

rodzice: **Michał Delipowski i Anna [z d.] Muła**

mąż: **Wojciech**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **Lwów, ul. Grochowska 52**

data śmierci: **16 września 1939 r.**

wiek: **54 lata**

¹⁸⁵ Wpis tylko w duplikacie za rok 1940.

¹⁸⁶ Pochowany 19 września na cmentarzu Łyczakowskim. D. Markowski, T. Zachara, *op. cit.*, s. 127; P. Naleźniak, *Zapomniane mogiły...*, s. 7.

¹⁸⁷ Kozień Bronisław Andrzej – syn woźnego Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń i pokojówki, absolwent Wydziału Prawa UJK we Lwowie, magister prawa, urzędnik starostwa powiatowego we Lwowie, podporucznik rezerwy piechoty WP. AGAD, KML, sygn. 1948, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, Liber copulatorum 1909-1914, wpis 139/1909; AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-34, Liber natorum 1910-1912, [wpis 171/1912]; ibidem, sygn. CXXIX-52, Liber bannorum 1937-1946, wpis 231/1937; CAW, AP, Kozień Bronisław, sygn. 8229; R. Rybka, K. Stepan, *Awanse oficerskie...*, s. 248.

¹⁸⁸ Zgon zarejestrowany dwukrotnie, w duplikacie za rok 1940 adnotacja na marginesie: **vide sub annum 1939, t. XIII, pag. 259, nr pos. 342.**

¹⁸⁹ W duplikacie za rok 1940: **28 lat.**

¹⁹⁰ Por. AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-52, Liber bannorum 1937-1946, wpis 313/1938: Zofia Świątkowska z d. Dylejowska.

¹⁹¹ Adnotacje na marginesie: **vide t. XIII, pag. 260, nr pos. 343; (teraz zgłoszono).**

przyczyna śmierci: **zabita**

nazwisko i imię: **Borkowska Rozalia**¹⁹²

nr wpisu: **244 [173] / 1939**

data urodzenia: **1861 r.**¹⁹³

mąż / stan cywilny: **śp. Kazimierz, wdowa**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Zadwórzeńska 9**

data śmierci: **1 września 1939 r.**

wiek: **79 lat**¹⁹⁴

przyczyna śmierci: **ofiara nalotu bombowego Niemiec**

data pogrzebu: **3 września 1939 r., godz. 9.30**¹⁹⁵

pochował: **[parafia] św. Elżbiety**¹⁹⁶

nazwisko i imię: **Dworzański Zbigniew**¹⁹⁷

nr wpisu: **255 [225] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **1920 r., Brzeszcze, pow[iat] Oświęcim**

rodzice: **Marian i Helena [z d.] Jaśkiewicz**

zawód: **stud[ent] Polit[ecniki]**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Grochowska 2**

¹⁹² Borkowska Rozalia z d. Bednarczuk – ur. 4 maja 1881 roku w Sasowie, córka Augustyna, robotnika najemnego i Anny z d. Wilczyńskiej, kucharka, wdowa po Kazimierzu Borkowskim (ur. 1871), kupcu. AEB, KM, Parafia Sasów, sygn. CCIV-40, Status animarum 1773-1944, poz. Sasów 253; ibidem, sygn. CCIV-10, Liber copulatorum 1859-1902, [wpis 9/1863]; AGAD, KML, sygn. 1861, Bazylika metropolitalna we Lwowie, Liber copulatorum 1901-1911, wpis 6/1904; ibidem, Liber natorum 1901-1911, wpis 19/1906; *Spis mieszkańców...*, s. 45; P. Włodek, *Lwów, część X/2, Zadwórzeńska*, b.m. 2016, s. 6.

¹⁹³ **1881 r.**

¹⁹⁴ 57 lat. ARML, sygn. 429/1/6, Księga rejestracji pochowanych cmentarza Janowskiego, t. III, 1928-1940.

¹⁹⁵ Pochowana na cmentarzu Janowskim. Ibidem.

¹⁹⁶ Zob. AEB, KM, Parafia św. Elżbiety we Lwowie, sygn. CXXIV-11, Liber mortuorum 1939, wpis 164/1939, pochował ks. Władysław Matus, proboszcz.

¹⁹⁷ Dworzański Zbigniew Tadeusz – ur. 15 lipca 1920 roku, syn aptekarza i nauczycielki, absolwent Gimnazjum im. S. Goszczyńskiego w Nowym Targu. Archiwum parafii pw. św. Urbana w Brzeszczach, Liber baptisatorum 1876-1923, wpis 77/1920; M. Bilek, *Historia aptekarstwa w Nowym Targu*, „Farmacja Krakowska” 2009, nr 5, s. 44-47; idem, *Apteki i aptekarze południowej Małopolski do 1951 roku*, Nowy Targ 2009, s. 25-29; J. Waksmundzki, *Lista poległych absolwentów, nauczycieli i uczniów*, https://goszczyński.nowotarski.edu.pl/pliki/lista_poleglych.pdf (10 II 2021); idem, *Bohaterowie z nowotarskiego gimnazjum 1904-1945*, s. 177 (książka w przygotowaniu, tekst udostępniony dzięki uprzejmości mgr Lucyny Czubernat, sekretarza Podhalańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Nowym Targu). Na odsłoniętej w 2007 roku tablicy upamiętniającej nowotarzan – oficerów i żołnierzy poległych w czasie II wojny światowej, umieszczonej na ścianie kościoła św. Katarzyny w Nowym Targu, widnieje napis: „Dworzański Zbigniew, lat 21 [!], poległ we wrześniu 1939 r. we Lwowie”.

data śmierci: **16 września 1939 r.**

wiek: **19 lat**

przyczyna śmierci: **vulnera sclopetaria [rany postrzałowe]**¹⁹⁸

data i miejsce pogrzebu: **20 października 1939 r., godz. 8.15, na [cmentarz] Janow[ski]**¹⁹⁹

pochował: [ks.] **Jan Gustkowicz**²⁰⁰, wik[ariusz]

nazwisko i imię: **Opilka Wacław**²⁰¹

nr wpisu: **286 [277] / 1939**

data i miejsce urodzenia: **12 maja 1906 r., Smoleń**

rodzice: **Antoni i Józefa [z d.] Łągiewka**

zawód: **post[erunkowy] P[olicji] P[aństwowej]**

żona: **Maria Janina [z d.] Oborzyńska**

adres zamieszkania / miejsce śmierci: **[Lwów], ul. Skalkowskiego 28**

data śmierci: **12 listopada**²⁰² **1939 r.**

wiek: **33 lata**

przyczyna śmierci: **padł od kuli**

data pogrzebu: **13 listopada 1939 r.**

pochował: [ks.] **Piotr Rybicki**, wik[ariusz]

¹⁹⁸ Wg relacji siostry, Ireny Sobkowskiej z d. Dworżańskiej, „16 września na barykadach Lwowa, z ręki ukraińskiego skrytobójcy [!] zginął drugi syn Dworżańskiego – Zbigniew, student II roku Politechniki Lwowskiej”. M. Bilek, *Apteki i aptekarze...*, s. 27. Wg przekazu brata, Mariana Dworżańskiego, „we wrześniu 1939 r. we Lwowie [Zbigniew] zgłosił się na ochotnika do (Obywatelskiej) Straży Bezpieczeństwa, która miała za zadanie strzec wyznaczone dzielnice przed bandami ukraińskimi. Podczas pełnienia tej funkcji grupa patrolowa została ostrzelana. Zbigniew został ciężko ranny w brzuch. Wydarzenie miało miejsce na rogu ulic 29 Listopada (obecnie Konowalca) i Grochowskiej (obecnie Rudnickiego). Półprzytomnego zdołano wnieść do pobliskiej sieni. Nikt nie był w stanie mu pomóc, zmarł na trzeci dzień 16 IX 1939 r.” J. Waksmundzki, *op. cit.*, s. 177.

¹⁹⁹ „zwłoki Zbigniewa zostały zabrane i pogrzebane przy ul. Grochowskiej 2 przez dozorczynię w jej własnym ogródku. 16 października ciało odkopano i przeniesiono na Cmentarz Janowski do grobu rodzinnego Jaśkiewiczów. Przy przeniesieniu zwłok był obecny jego brat Marian Dworżański”. *Ibidem*.

²⁰⁰ Gustkowicz Jan (1906-1993) – kapłan archidiecezji lwowskiej ob. łac., wikariusz parafii pw. św. Marii Magdaleny we Lwowie w latach 1935-1942.

²⁰¹ Opilka Wacław – syn organisty w Strzegowej koło Wolbromia, funkcjonariusz Policji Państwowej, mieszkał przy ul. Kazimierza Wielkiego. USC w Wolbromiu, Księga urodzeń parafii Strzegowa 1906, wpis 35/1906; Archiwum parafii pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Strzegowej, Księga urodzeń 1894-1906, wpis 35/1906; AEB, KM, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, sygn. CXXIX-52, Liber bannorum 1937-1946, wpis 258/1938; informacje uzyskane od p. Maria-
na Opilki, syna bratanka W. Opilki.

²⁰² **12 września**, również w indeksie.

BIBLIOGRAFIA

Archiwalia:

Archiwum Akt Nowych w Warszawie:

zespół: Komenda Główna Policji Państwowej w Warszawie:

- sygn. 580, Rozkazy personalne Komendanta Głównego Policji Państwowej nr 1-53,
- sygn. 590, Rozkazy Komendanta Wojewódzkiego Policji Państwowej we Lwowie nr 443-479,
- sygn. 850, Nadkomisarze Policji Państwowej. Wykazy,
- sygn. 868, Sprawy osobowe oficerów Policji Państwowej. Przeniesienia, awanse, orzeczenia dyscyplinarne. Korespondencja komend wojewódzkich Policji Państwowej.

zespół: Komenda Wojewódzka Policji Państwowej we Lwowie:

- sygn. 3, Rozkazy Komendanta Wojewódzkiego Policji Państwowej we Lwowie nr 395-442,
- sygn. 4, Rozkazy Komendanta Wojewódzkiego Policji Państwowej we Lwowie nr 511-552.

Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie:

zespół: Księgi metrykalne parafii wyznania rzymskokatolickiego archidiecezji lwowskiej:

- sygn. 134, Parafia Buczacz, Liber natorum 1872-1886; Liber copulatorum 1872-1886,
- sygn. 1723, Parafia św. Andrzeja we Lwowie, Liber copulatorum 1899-1904,
- sygn. 1861, Bazylika metropolitalna we Lwowie, Liber copulatorum 1901-1911; Liber natorum 1901-1911,
- sygn. 1863, Parafia św. Andrzeja we Lwowie, Liber copulatorum 1905-1911,
- sygn. 1927, Parafia św. Mikołaja we Lwowie, Liber copulatorum 1905-1912,
- sygn. 1948, Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie, Liber copulatorum 1909-1914.

Archiwum im. abp. Eugeniusza Baziaka w Krakowie:

zespół: Akta Konsystorza:

- sygn. 833, Akta konsystorskie 1921 (7000-8000),
- sygn. 1026, Akta konsystorskie 1939 (8000-12000),
- sygn. 1056, Akta konsystorskie 1946 (1-361).

zespół: Księgi metrykalne:

Parafia Bolechów:

- sygn. XXI-18, Liber natorum 1888-1942.

Parafia Delatyn:

- sygn. LIII-14, Liber natorum 1900-1926.

Parafia Husiatyn:

- sygn. LXXVI-2, Liber natorum 1890-1912.

Parafia św. Andrzeja we Lwowie:

sygn. CXX-2, Index copulatorum 1859-1902,
sygn. CXX-5, Liber bannorum 1887-1903,
sygn. CXX-13, Liber natorum 1905-1914,
sygn. CXX-16, Liber natorum 1915-1926.

Parafia św. Antoniego we Lwowie:

sygn. CXXII-23, Index natorum 1800-1946.

Parafia św. Elżbiety we Lwowie:

sygn. CXXIV-2, Liber bannorum 1914-1921,
sygn. CXXIV-3, Liber bannorum 1921-1930,
sygn. CXXIV-11, Liber mortuorum 1939.

Parafia św. Marii Magdaleny we Lwowie:

sygn. CXXIX-29, Liber natorum 1901-1904,
sygn. CXXIX-31, Index copulatorum 1904-1930,
sygn. CXXIX-32, Liber natorum 1906-1907,
sygn. CXXIX-34, Liber natorum 1910-1912,
sygn. CXXIX-37, Index natorum 1913-1930,
sygn. CXXIX-41, Liber natorum 1920-1922,
sygn. CXXIX-42, Liber natorum 1923-1925,
sygn. CXXIX-45, Liber bannorum 1930-1936,
sygn. CXXIX-49, Index mortuorum 1931-1946,
sygn. CXXIX-50, Liber mortuorum 1933, 1939-1943,
sygn. CXXIX-52, Liber bannorum 1937-1946,
sygn. CXXIX-53, Liber mortuorum 1939-1942.

Parafia św. Mikołaja we Lwowie:

sygn. CXXXIV-8, Liber natorum 1883-1889,
sygn. CXXXIV-18, Status animarum 1860-1931.

Parafia Mikołajów:

sygn. CLVII-2, Liber copulatorum 1860-1910,
sygn. CLVII-3, Liber bannorum 1879-1944,
sygn. CLVII-4, Liber natorum 1882-1920.

Parafia Sasów:

sygn. CCIV-10, Liber copulatorum 1859-1902,
sygn. CCIV-40, Status animarum 1773-1944.

Parafia Stryj:

sygn. CCXVIII-8, Liber bannorum 1914-1926.

Parafia Żelechów:

sygn. CCLXVIII-7, Liber copulatorum 1871-1920.

zespół: Spuścizny:

S. Szurek, Słoneczne wspomnienia, Kalwaria Zebrzydowska 1964, mps.

Archiwum Państwowe w Łodzi:

zespół: Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Kazimierzu:
sygn. 162, Akta urodzeń 1887.

Archiwum parafii pw. Opatrzności Bożej w Bielsku-Białej:

Liber natorum et baptisatorum pro Białą, t. IX, 1909-1928.

Archiwum parafii pw. św. Urbana w Brzeszczach:

Liber baptisatorum 1876-1923.

Archiwum parafii pw. Bożego Ciała w Jarosławiu:

sygn. C6, Księga małżeństw Miasto 1907-1953,
sygn. B33, Księga chrztów Przedmieście Leżajskie 1906-1939.

Archiwum parafii pw. śś. Kosmy i Damiana w Męcinie Wielkiej:

Księga ochrzczonych 1839-1985.

Archiwum parafii pw. Podwyższenia Krzyża Św. w Strzegowej:

Księga urodzeń 1894-1906.

Archiwum parafii pw. św. Wawrzyńca w Wojniczu:

Księga ochrzczonych 1859-1892.

Archiwum parafii pw. Opieki NMP w Zabierzowie Bocheńskim:

Księga ochrzczonych Wola Zabierzowska 1876-1894.

Archiwum Rady Miasta we Lwowie:

sygn. 429/1/6, Księga rejestracji pochowanych cmentarza Janowskiego, t. III, 1928-1940.

Centralne Archiwum Wojskowe w Warszawie:

zespół: Akta personalne:

Batowski Stanisław, sygn. I.481.B.3378,
Kozień Bronisław, sygn. 8229,
Moryc Stanisław, sygn. 8905,
Podgórski Zygmunt, sygn. 2082,
Topolnicki Aleksander, sygn. 2416; sygn. 183.

zespół: Akta odznaczeniowe:

Batowski Stanisław, sygn. 21.06.1938, Odrzucono,
Kozłowski Stanisław, sygn. KN 4.11.1933,
Moryc Stanisław, sygn. 2.04.1936, Odrzucono,
Szurek Franciszek, sygn. 21.06.1938, Odrzucono,
Wysocki Antoni, sygn. KN 15.06.1932; sygn. OPWI 29/3653.

Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie:

zespół: Konsystorz metropolitalny ob. łac. we Lwowie:

sygn. f. 618, op. 2, spr. 2483, Parafia św. Mikołaja we Lwowie, Liber natorum 1902-1911.

Urząd Stanu Cywilnego w Sokołowie Małopolskim:

Księga urodzeń Sokołów 1890-1925.

Urząd Stanu Cywilnego w Wojszówce:

Księga urodzeń Bratkówka 1890-1945.

Urząd Stanu Cywilnego w Wolbromiu:

Księga urodzeń parafii Strzegowa 1906.

Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Wrocławiu. Dział Rękopisów:

sygn. 17133/III, Papiery rodzinne, osobiste i dotyczące Ludwika Bernackiego.

Źródła drukowane:

Catalogus universi venerabilis cleri saecularis et regularis archidioecesis Leopoliensis rit. lat. pro anno Domini MCMXI, Leopoli 1911.

Księga adresowa król. stoł. miasta Lwowa, Lwów 1916.

Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1936/37, Lwów 1936.

Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1939/40, Lwów 1939.

Rocznik oficerski 1932, Warszawa 1932.

Rocznik oficerski rezerw, Warszawa 1934.

Schematismus archidioecesis Leopoliensis ritus latini MCMXXXIX, Leopoli 1939.

Spis duchowieństwa i parafii archidiecezji w Lubaczowie 1981, Lubaczów 1981.

Spis lekarzy weterynaryjnych w Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa 1939.

Spis mieszkańców król. stoł. m. Lwowa, [w:] *Księga adresowa Małopolski. Lwów, Stanisławów, Tarnopol z informatorem m. stoł. Warszawy, województwa krakowskiego, łódzkiego, pomorskiego, poznańskiego i śląskiego. Rocznik 1935/1936*, Kraków [1936], dział II, s. 1-320.

Wykaz inżynierów zajmujących na 1 lipca 1926 r. kierownicze stanowiska, „Inżynier Kolejowy” 1926, nr 8-9, s. 264-265.

Edycje źródłowe:

Archidiecezja lwowska obrządku łacińskiego w latach 1914-1918. Materiały źródłowe, t. 1, oprac. G. Chajko, Kraków 2018.

Dalecki R., *Uwagi i sprostowania gen. bryg. Maksymiliana Milana-Kamskiego do „Dziennika” gen. bryg. Władysława Langnera*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy” 2015, nr 2, s. 154-162.

Eksterminacja narodu polskiego i Kościoła rzymskokatolickiego przez ukraińskich nacjonalistów w Małopolsce Wschodniej w latach 1939-1945. Materiały źródłowe, cz. 2, oprac. J. Wołczański, Kraków 2006.

Kościół rzymskokatolicki i Polacy w Małopolsce Wschodniej podczas wojny ukraińsko-polskiej 1918-1919. Źródła, t. 1, oprac. J. Wołczański, Lwów–Kraków 2012.

Obrona Lwowa 1939, t. 1, *Dokumenty 1-16 września*; t. 2, *Dokumenty 17-22 września*, red. A. Wesołowski, Warszawa 2018.

Rybka R., Stepan K., *Awanse oficerskie w Wojsku Polskim 1935-1939*, Kraków 2003.

Rybka R., Stepan K., *Rocznik oficerski 1939. Stan na dzień 23 marca 1939*, Kraków 2006.

Wspomnienia i relacje:

Augustyn-Puziewicz J., *Lwów. Wspomnienie lat wojennych*, t. 2, Wrocław 1999.

Bizuń S., *Historia krzyżem znaczone. Wspomnienia z życia Kościoła katolickiego na Ziemi Lwowskiej 1939-1945*, oprac. J. Wołczański, Lublin 1994.

Ceypek T., *Lwów w czasach trudnych. Notatki naocznego świadka*, Kraków–Katowice 2015.

Cieński W., *Z dziejów polskiego duszpasterstwa wojskowego w Związku Radzieckim 1941-1942. Wspomnienia*, oprac. J. Wołczański, Lwów-Kraków 2014.

Ciszewski F., *Moje wspomnienia z obrony Lwowa we wrześniu 1939 roku*, „Głosy Podolan” 1994, nr 7, s. 12-16.

Dabulewicz-Rutkowska J., *Poezja, proza i dramat. Pamiętnik nastolatki. Lwów 1939-1941*, Wrocław 1999.

Dayczak-Domanasiewicz M., *Początek II wojny światowej i okupacji sowieckiej we Lwowie. Fragmenty wspomnień Wawrzyńca Dayczaka*, „Rocznik Biblioteki Naukowej PAU i PAN w Krakowie” 2013, t. 58, s. 257-303.

Fabiańska A., *Mój pamiętnik z pierwszego roku wojny we Lwowie (1939-1940)*, Kraków 1996.

Garlicki M., *Z medycyną od Lwowa do Warszawy*, Warszawa 1996.

Haduch S., *W służbie Eskulapa*, Warszawa 1985.

Kielanowski T., *Prawie cały wiek dwudziesty. Wspomnienia lekarza*, Gdańsk 1987.

Laskownicki S., *Szpada, bagnet, lancet. Moje wspomnienia*, Kraków 1979.

Majewski A., *Wojna, ludzie i medycyna*, Lublin 1977.

Mękarska-Kozłowska B., *Burza nad Lwowem. Reportaż z lat wojennych 1939-1945 we Lwowie. Kartki z pamiętnika*, Lublin 2000.

Nie publikowany fragment dziennika generała Langnera, oprac. W. Włodarkiewicz, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1996, nr 3, s. 178-190.

Ossowska W., *Przeżyłam... Lwów–Warszawa 1939-1946*, Kraków 2009.

Ostrowski S., *W obronie polskości ziemi lwowskiej. Dnie pohańbienia 1939-1941. Wspomnienia*, Warszawa 1986.

Pempel S., *Pod znakiem Lwa i Syreny*, Warszawa 1989.

Prugar-Ketling B., *Aby dochować wierności. Wspomnienia z działań 11 Karpackiej Dywizji Piechoty. Wrzesień 1939*, Warszawa 1990.

Relacja pisemna Krzysztofa Pochwalskiego, bratanka żony Ludwika Bernackiego.

Relacja ustna Katarzyny Szurkowskiej, siostrzenicy Michała Kosiby.

Relacja ustna Krzysztofa Bialikiewicza, syna bratanka Karola Bialikiewicza.

Relacja ustna Mariana Opiłki, syna bratanka Wacława Opiłki.

Relacja ustna Marty Koczwały-Gieczewskiej, bratanicy Zbigniewa Koczwały.

Relacja ustna Stanisława Magoli, wnuka Marii Magoli.

Relacja ustna Wandy Kardasz, żony bratanka Tadeusza Kardasza.

Riedl T., *We Lwowie. Relacje*, Wrocław 1996.

Ryś K., *Obrona Lwowa w roku 1939*, Rzeszów 1991 (reprint wydania: Palestyna 1943).

Sosnkowski K., *Cieniom Września*, Warszawa 1989.

- [Szczepańska M.], *Zapiski siostry Marii (1939-1947)*, Łomianki [2011].
- Szolginia W., *Dom pod żelaznym lwem*, Warszawa 1989.
- Tokarczuk I., „Kochałem tych ludzi całym sercem i oddaniem”. *Wspomnienia z lat 1918-1976*, oprac. J. Wołczański, Lwów–Kraków 2014.
- Wańkowicz M., *Drogą do Urzędowa*, Warszawa 1989.
- Wańkowicz M., *Od Stołpców po Kair*, Kraków 1977.
- Wątorski K., *Wspomnienia*, Warszawa 2016.
- Wspomnienia harcerzy – uczestników obrony Lwowa we wrześniu 1939 roku*, oprac. J. Wojtycza, Kraków 2002.

Opracowania:

- Bilek M., *Apteki i aptekarze południowej Małopolski do 1951 roku*, Nowy Targ 2009.
- Bilek M., *Historia aptekarstwa w Nowym Targu*, „Farmacja Krakowska” 2009, nr 5, s. 44-47.
- Boberski J., *Wydział Architektoniczny*, [w:] *Politechnika Lwowska 1844-1945*, red. R. Sze-walski et al., Wrocław 1993, s. 138-230.
- Bolewski W., Pierzchała H., *Losy polskich pracowników nauki w latach 1939-1945. Straty osobowe*, Wrocław... 1989.
- Brzezina K., *Kościół franciszkanów p.w. Chrystusa Króla w Kozielnikach*, [w:] *Kościół i klasztory Lwowa z wieków XIX i XX*, red. J. Ostrowski, Kraków 2004, s. 293-301.
- Chajko G., *Duchowieństwo archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego wobec komunizmu i hitleryzmu (do 1945 r.)*, [w:] *Kościół katolicki w Europie Środkowo-Wschodniej w obliczu dwóch totalitaryzmów (1917-1990)*, t. 1, red. M. Krzysztofiński, J. Wołczański, Rzeszów–Stalowa Wola–Lwów 2015, s. 45-63.
- Chajko G., *Księgi intencji mszalnych kościołów i parafii w archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego z okresu sowieckich oraz niemieckich rządów w regionie (1939-1946). Problematyka badawcza i analiza wybranych dokumentów*, [w:] *Kościół katolicki w Europie Środkowo-Wschodniej w obliczu dwóch totalitaryzmów (1917-1990)*, t. 2, red. M. Krzysztofiński, J. Wołczański, Rzeszów–Lwów 2017, s. 65-78.
- Cisek J., Kozłowska E., Wiczorek Ł., *Słownik Legionistów Polskich 1914-1918*, t. 1, Kraków–Warszawa–Zalesie Górne 2017.
- Czawaga K., *Ostatnie honory dla Ludwika Bernackiego*, „Kurier Galicyjski” 2014, nr 18, s. 10.
- Dalecki R., *Armia „Karpaty” w wojnie 1939 roku*, Rzeszów 2020.
- Draus J., *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918-1946. Portret kresowej uczelni*, Kraków 2007.
- Dzwonkowski R., *Leksykon duchowieństwa polskiego represjonowanego w ZSRS 1939-1988*, Lublin 2003.
- Fundowicz S., *Wkład Zbigniewa Pazdro do polskiej nauki prawa administracyjnego*, [w:] *Prawo. Kultura. Uniwersytet. 80 lat ośrodka prawniczego KUL*, red. A. Dębiński, Lublin 1999, s. 123-138.
- Fundowicz S., *Zbigniew Pazdro (1873-1939)*, [w:] *Profesorowie prawa Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*, red. A. Dębiński, W. Staszewski, M. Wójcik, Lublin 2006, s. 215-224.
- Gibasiewicz W., *Lekarze weterynarii ofiary II wojny światowej*, Warszawa 2011.
- Gibasiewicz W., *Niepowtarzalni. Lekarze weterynarii ofiary II wojny światowej*, Warszawa 2009.

- Grodziska K., *Polskie groby na cmentarzach Londynu*, t. 2, Kraków 2001.
- Grzebień L., Kochanowicz J., Niemiec J., *Chyrowiaczy. Słownik biograficzny wychowanków Zakładu Naukowo-Wychowawczego OO. Jezuitów w Chyrowie, 1886-1939*, Kraków 2000.
- Holubko V., *L'viv i l'viv'iany u 1939 rotsi: pershi voyenni budni*, „Ukraina” 2012, vyp. 21, s. 225-243.
- Hryciuk G., *Polacy we Lwowie 1939-1944. Życie codzienne*, Warszawa 2000.
- Jak żyje ludność cywilna Lwowa?*, „Dziennik Polski” 1939, nr 255 z 16 IX, s. 2.
- Kalbarczyk S., *Polscy pracownicy nauki ofiary zbrodni sowieckich w latach II wojny światowej. Zamordowani, więzieni, deportowani*, Warszawa 2001.
- Kałuski M., *Słownik zasłużonych i znanych Polaków urodzonych we Lwowie*, Melbourne–Toruń 2021.
- Karolczak K., *Cieńskich lwowskie ślady...*, [w:] *Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura. Studia z dziejów Lwowa*, t. 5, *Ludzie Lwowa*, red. K. Karolczak, Kraków 2005, s. 215-231.
- Korzon K., *32 lata życia poświęcone Ossolineum – Ludwik Bernacki*, [w:] *Portrety bibliotekarzy polskich*, red. I. Morsztynkiewiczowa, Wrocław 1980, s. 12-24.
- Korzon K., *Ludwik Bernacki. Bibliolog i edytor*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974.
- Krętosz J., *Bialikiewicz Karol*, [w:] *Słownik biograficzny duchowieństwa metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego ofiar II wojny światowej 1939-1945*, red. J. Krętosz, M. Pawłowiczowa, Opole 2007, s. 31.
- Krętosz J., *Księża ofiary zbrodni wojennych lat 1939-1945 na terenie archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego*, [w:] *Lista strat wśród duchowieństwa metropolii lwowskiej obrządku łacińskiego w latach 1939-1945*, red. J. Krętosz, M. Pawłowiczowa, Opole 2005, s. 23-43.
- Krogulski M., *Rodowody mieszczan wojnickich*, t. 3, Wojnicz 2010.
- Kronika 2350 dni wojny i okupacji Lwowa I IX 1939 – 5 II 1946*, oprac. G. Mazur, J. Skwara, J. Węgierski, Katowice 2007.
- Kryska-Karski T., *Straty korpusu oficerskiego 1939-1945*, Londyn 1996.
- Krzyżanowski J., *Ludwik Bernacki*, „Pamiętnik Literacki” 1946, t. 36, nr 1-2, s. 21-26.
- Księga pochowanych żołnierzy polskich poległych w II wojnie światowej*, t. 1, *Żołnierze września A-M*; t. 1, *Żołnierze września N-Z*, red. E. Pawłowski, Pruszków 1993.
- Kubicki K., *Funkcjonowanie szpitali wojennych we Lwowie w trakcie kampanii wrześniowej 1939 roku* (artykuł w przygotowaniu).
- Kubik K., Zwoliński A., *Kapłani lwowscy z Raciborska: ks. Jan Gustkowicz (1906-1993), ks. Stanisław Gustkowicz (1916-1944)*, Kraków–Raciborsko 2016.
- Kunert A., *Rzeczpospolita Walcząca. Wrzesień–grudzień 1939. Kalendarium*, Warszawa 1993.
- Kuprianis A., *Generał brygady Czesław Młot-Fijałkowski (1892-1944)*, Warszawa 2004.
- Leszczyński M., *Księża diecezjalni ekspatrianci archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego. Słownik biograficzny*, Warszawa 2020.
- Liszewski K., *Wojna polsko-sowiecka 1939*, Londyn 1988.
- Łodygowski S., *Kadeci II RP walczyli i ginęli za Polskę*, Poznań–Rawicz 1997.
- Markowski D., Zachara T., *Miasto wierne do końca... Bitwa o Lwów we wrześniu 1939 r. oraz mogiły i upamiętnienia poległych żołnierzy WP*, „Przeszłość i Pamięć” 2014, nr 43-44, s. 95-154.

- Mączyński M., *Policja Państwowa w II Rzeczypospolitej. Organizacyjno-prawne podstawy funkcjonowania*, Kraków 1997.
- Misiuk A., *Geneza, organizacja i kierunki działania instytucji policyjnych w Poznańskim w okresie międzywojennym w latach 1918-1939*, [w:] *Martyrologia policjantów województwa poznańskiego II RP*, red. Z. Smolarek, A. Borowski, Szczytno 2010, s. 25-33.
- Misiuk A., *Policja Państwowa 1919-1939. Powstanie, organizacja, kierunki działania*, Warszawa 1996.
- Mrówczyński T., *Lista strat polskich architektów w wojnie światowej 1939-1945*, „Komunikat SARP” 1979, nr 8-9, s. 2-54.
- Mrówczyński T., *Polscy architekci w latach wojny i okupacji (1939-1945)*, „Komunikat SARP” 1999, nr 8, s. 2-11.
- Naleźniak P., *Lwowskie szpitale we wrześniu 1939 roku*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2012, nr 139, s. 181-219.
- Naleźniak P., *Zapomniane mogiły na Łyczakowie*, „Cracovia Leopoli” 2004, nr 4, s. 5-11.
- Nicieja S., *Cmentarz Łyczakowski we Lwowie w latach 1786-1986*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1989.
- Nicieja S., *Cmentarz Obrońców Lwowa*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1990.
- Nicieja S., *Ogród snu i pamięci. Dzieje Cmentarza Łyczakowskiego we Lwowie oraz ludzi tam spoczywających w latach 1786-2010*, Opole 2011.
- Olszewicz W., *Ludwik Bernacki (1882-1939)*, „Roczniki Biblioteczne” 1963, nr 1-2, s. 177-189.
- Patlewicz B., Tomczyk R., *Cmentarz Janowski we Lwowie. Polskie dziedzictwo narodowe*, t. 1-2, Szczecin 2017.
- Pałaski M., *Henryk Adam Batowski (1907-1999)*, [w:] *Uniwersytet Jagielloński. Złota księga Wydziału Historycznego*, red. J. Dybiec, Kraków 2000, s. 493-498.
- Redzik A., *Wydział Prawa*, [w:] *Academia militans. Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie*, red. A. Redzik, Kraków 2015, s. 385-550, 1119-1149.
- Redzik A., *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939-1946*, Lublin 2006.
- Sajkiewicz-Szymoniak M., *Ks. prałat Józef Kłos (1899-1978) – kapłan archidiecezji lwowskiej, proboszcz parafii w Cieszanowie*, [w:] *Ze Lwowa do Lubaczowa. W 60. rocznicę przeniesienia stolicy arcybiskupów lwowskich do Lubaczowa*, red. S. Makara, B. Woch, J. Mazur, Lubaczów 2008, s. 242-253.
- Siudut G., *Pochodzenie wyznaniowo-narodowościowe ludności Małopolski Wschodniej i Lwowa wedle spisu ludności z 1931 roku*, [w:] *Lwów. Miasto, społeczeństwo, kultura. Studia z dziejów Lwowa*, t. 2, red. H. Żaliński, K. Karolczak, Kraków 1998, s. 261-280.
- Smirnow J., *Spotkanie Ossolińskie w hołdzie Ludwikowi Bernackiemu*, „Kurier Galicyjski” 2014, nr 18, s. 10.
- Sroka S., *Nauki weterynaryjne we Lwowie do roku 1945*, Rzeszów 1999.
- Szetelnicki W., *Arcybiskup-wygnaniec Eugeniusz Baziak metropolita lwowski*, Kraków 1989.
- Szewalski R., *Wydział Mechaniczny*, [w:] *Politechnika Lwowska 1844-1945*, red. R. Szewalski et al., Wrocław 1993, s. 296-405.
- Szklarska-Lohmannowa A., *Podgórski Zygmunt Marian Andrzej*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 27, red. E. Rostworowski et al., Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1983, s. 93-94.
- Szwedo B., *Kapelani wojskowi na drogach ku niepodległości. Sto biogramów na stulecie Biskupstwa Polowego w Polsce*, Warszawa 2019.

- Waksmundzki J., *Bohaterowie z nowotarskiego gimnazjum 1904-1945* (publikacja w przygotowaniu).
- Walczak M., *Ludzie nauki i nauczyciele polscy podczas II wojny światowej. Księga strat osobowych*, Warszawa 1995.
- Walczak M., *Nauczyciele i naukowcy – oficerowie polscy, więźniowie obozów w Kozielsku, Ostaszkowie i Starobielsku*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1991, nr 3-4, s. 216-246.
- Walczak M., *Szkolnictwo wyższe i nauka polska w latach wojny i okupacji 1939-1945*, Wrocław... 1978.
- Węgiński J., Krawczyk J., *Wydział Inżynierii*, [w:] *Politechnika Lwowska 1844-1945*, red. R. Szewalski et al., Wrocław 1993, s. 71-137.
- Wilgusiewicz W., *Energetycy lwowiacy na Śląsku*, Katowice 1998.
- Włodarkiewicz W., *Lwów 1939*, Warszawa 2003.
- Włodarkiewicz W., *Obrona Lwowa 1939*, Warszawa 1996.
- Włodek P., Lwów, część V/2, *Ulica Sykstuska*, b.m. 2015.
- Włodek P., Lwów, część VI/2, *Łyczaków Dolny. Wschód*, b.m. 2016.
- Włodek P., Lwów, część X/2, *Zadwórzeńska*, b.m. 2016.
- Włodek P., Kulewski A., Lwów. *Przewodnik*, Pruszków 2006.
- Wojciechowski J., *19. Pułk Piechoty „Odsieczy Lwowa” w latach 1919-1939*, Pruszków 2015.
- Wołczański J., *Katalog grobów duchowieństwa rzymskokatolickiego, greckokatolickiego i ormiańskokatolickiego na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie*, „Nasza Przeszłość” 1997, t. 87, s. 323-374.
- Wołczański J., *Martyrologium duchowieństwa archidiecezji lwowskiej obrządku łacińskiego w latach 1939-1945*, [w:] *Prorocy Europy Środkowo-Wschodniej XX wieku*, red. S. Napiórkowski, Lublin 2009, s. 251-313.
- Zarzycki P., *6 pułk artylerii ciężkiej „Obrońców Lwowa”*, Pruszków 1997.

Źródła internetowe:

- <https://cmentarzlyczakowski.pl/karty-nagrobkow/michal-kosiba/>.
- <https://genealogia.okiem.pl/forum/viewtopic.php?f=45&t=33052>.
- https://genealogia.okiem.pl/forum/viewtopic.php?hilit=Ostrowski*&t=7481.
- https://goszczynski.nowotarski.edu.pl/pliki/lista_poleglych.pdf.
- <https://ossolineum.pl/index.php/aktualnosci/dzialalnosc-pelnomocnika-znio-we-lwowie/symboliczny-pochowek-dyrektora-ludwika-bernackiego/>.
- <https://pamiecliskich.com/cmentarz-lyczakowski-pochowane-osoby/3/>.
- <https://pamiecliskich.com/cmentarz-lyczakowski-pochowane-osoby/24/>.
- http://www.inmemoriam.architektsarp.pl/pokaz/roman_chrystowski,14457.
- http://www.inmemoriam.architektsarp.pl/pokaz/zygmunt_stanislaw_tadeusz_podgor-ski,34086.
- <https://www.ogrodywspomnien.pl/index/cmentarz-internetowy/54919>.
- <https://www.straty.pl/szukaj-osoby.php>.
- <https://zolnierze-niepodleglosci.pl/%C5%BCo%C5%82nierz/233681/>.

Abstract

Persons killed and died of wounds in the fights for Lviv in September 1939 recorded in Liber mortuorum of St. Mary Magdalene Parish in Lviv

From the first day of World War 2, Lviv, one of the largest Polish cities, was the aim of German air force attacks. On 12 September 1939, German troops made the first attempt of capturing the city. Eventually, after ten days of defence, troops of the Red Army entered Lviv on 22 September 1939.

Fights in defence of Lviv during the 1939 Polish September Campaign resulted in numerous victims, both among the soldiers of the Polish Army and among the civilian population. Most people died as a result of bombing raids and artillery shelling of the city by the Germans. In the publications to date, the number of deaths among the civilian population has been estimated at 4-5 thousand people (about 300 killed every day). Based on the available sources, mainly church registers of the dead (liber mortuorum) and cemetery registers of burials, the number of civilian victims of the September fights for Lviv was verified as roughly half that (2,000 killed, around 100 each day).

The annex contains a list of those killed and died due to wounds in September 1939, recorded in the Book of the Dead in one of the Lviv parishes, St. Mary Magdalene Parish. Among 44 people, there are also names of officers, policemen, lecturers, architects, officials, as well as ordinary residents of Lviv, railroad workers, merchants, maids, students and even children.

Keywords: 1939 defence of Lviv, Polish September Campaign, Victims of the World War 2, Buried in Lviv, Polish Army in 1939, St. Mary Magdalena Church in Lviv